

การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย:

กรณีศึกษา ผ้าทอลายโบราณ

สุจินดา เจียมศรีพงษ์^a และปิยวัน เพชรหมี^b

Creating Value Added Products from Local Wisdom:

A Case Study of the Ancient Cloth

Sujinda Chemsripong^a and Piyawan Petmee^b

^aคณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

^bคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ 67000

^aFaculty of Business, Economics and Communications, Naresuan University, Muang, Phitsanulok 65000

^bFaculty of Management Science, Phetchabun Rajabhat University, Muang, Phetchabun 67000

Corresponding author. E-Mail address: sujindac@hotmail.com^a, peyawan_P@hotmail.com^b

Received: 24 February 2017; Accepted: 18 May 2017

บทคัดย่อ

ปัจจุบันนี้ ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นนับวันจะสูญหายไป เนื่องจากไม่มีผู้สืบทอด และไม่เป็นที่นิยมของคนรุ่นใหม่ ทำให้ลดการผลิตลง ประกอบกับมีการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการผลิตจากการทอด้วยเครื่องจักร ทำให้ปริมาณการผลิตผ้าทอมีมากขึ้นและเร็วขึ้น ทำให้ราคาผ้าทอที่ผลิตโดยเครื่องจักรมีราคาถูกกว่าผ้าทอมือ ผู้บริโภคส่วนใหญ่หันไปใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่ผลิตโดยเครื่องจักรแทน ส่งผลถึงการผลิตแบบดั้งเดิม ดังนั้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กลับมานิยมอีกครั้ง จำเป็นต้องทำการสร้างผลิตภัณฑ์เหล่านี้ให้เกิดการยอมรับ ตระหนักถึงคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์มากขึ้น จึงทำให้เกิดการอนุรักษ์ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชน และทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ เพื่อค้นหาเอกลักษณ์และการสื่อความหมายของลวดลายผ้าทอลายโบราณ และเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าทอลายโบราณสู่เชิงพาณิชย์ โดยทำการศึกษาเชิงคุณภาพโดยใช้กลุ่มประชากร กลุ่มทอผ้าบ้านภูผากั้ง ตำบลหินสอ อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 25 ครัวเรือน ผลการวิจัย พบว่า เอกลักษณ์ของลวดลายผ้าไทยโบราณของกลุ่มบ้านภูผากั้งนั้น เป็นผ้าชิ้นหัวแดงตีนก้น มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีลายจำนวน 12 ลายบนผืนเดียวกัน ได้แก่ ลายนาค ลายหงส์ ลายหมากจับ (เดี่ยว/คู่) ลายตุ้ม ลายขอ ลายหอประสาท ลายเอี้ยว ลายขาเป๋ ลายเพ็ญ (คว่ำ/หงาย) ลายคัน ลายดอกแก้ว ลายดอกผักแว่น เรียกว่า ลายหมี่ครีว และแนวทางในการสร้างมูลค่าเพิ่มสู่เชิงพาณิชย์นั้น การสร้างคุณค่าทางด้านผลิตภัณฑ์ จาก 5 แนวทาง คือ การปรับลดจำนวนลวดลายบนผืนผ้าลง การพัฒนาลายเดี่ยวให้เป็นลายใหม่ จนได้พัฒนาเป็น ลายดอกผักแว่น และลายหอประสาทเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ คือ ลายภูผาไชย และลายดอกผักกั้ง และได้ทดลองนำผลิตภัณฑ์ใหม่ คือ ลายผ้าที่ได้พัฒนาจากลายโบราณเดิมพัฒนาเป็นหมอนอิง โซฟา ที่ใส่ไอแพด เป็นต้น และการสร้างโลโก้ให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าทอเพื่อสร้างการจดจำ

คำสำคัญ: มูลค่าเพิ่ม ผ้าทอลายโบราณ ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มทอผ้าบ้านภูผากั้ง

Abstract

At present, products derived from local wisdom are incessantly decreasing in number. The lack of those to continue the traditions as well as the lack of the products' appeal to younger generations has resulted in the decline in production. On top of that, the shift of the production process from manual to industrial procedure yields a greater number of textiles in a shorter period. Machine-woven textiles, then, become less expensive than handwoven ones, thus encouraging the majority of consumers to opt for the former and affecting the production of the latter. The rejuvenation of the popularity of the traditional products, therefore, needs to create acceptance and awareness of the products' cultural and monetary values in order to bring about the preservation of the local wisdom shown in the products and the higher income of the community members. The objectives of this study are to find the uniqueness and expression of meaning of the ancient textile patterns and to create added value through commercializing textiles featuring ancient patterns. This qualitative study takes as its population 25 households of Ban Phu Phak Sai Weaving Group in Hin Hao Sub-district, Lom Kao District, Phetchabun province. The research findings reveal that the unique pattern of the ancient Thai textile produced by the members of Ban Phu Phak Sai Weaving Group is Phasin (sarong) Hua Daeng Teen Kan, which features 12 different patterns on the same fabric: Naga pattern, Hong pattern, Mak Jab pattern (single/pair), Toom pattern, Khor pattern,

Hor Prasart pattern, Eaw pattern, Kha Pia pattern, Fiang pattern (down/up), Khan pattern, Dok Kaew pattern, and Dok Phak Waen or Mee Krua pattern. The guideline for commercialization focuses on 5 methods to enhance the value of the products: reduce the number of different patterns on a fabric, develop an existing pattern into a new pattern, hence turning Dok Phak Waen pattern and Hor Prasart pattern into new products called Phu Pha Chai pattern and Dok Phak Sai pattern respectively, develop the new products into cushions, sofas, iPad cases, etc., and create a logo for the textile products to render them more memorable.

Keywords: Added Value, Ancient Pattern Textile, Local Wisdom, Ban Phu Phak Sai Weaving Group

บทนำ

ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างจากความรู้ ความคิด ความเชื่อ และความสามารถที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในพื้นที่ และมีการสืบทอดประยุกต์ใช้กันต่อเนื่อง (Na-Thalang, 1998) และจัดเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นมาจากความเชื่อ ค่านิยม การเรียนรู้ ความเชื่อทางศิลปะ ศิลธรรม กฎหมาย ประเพณี และสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น (Suphab, 1982; Sawadpanich, 1983; Wasi, 2000) ดังนั้น ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมจึงมีต้นทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ เอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ไม่ซ้ำกัน ควรแก่การอนุรักษ์ และพัฒนาให้ดำรงความสำคัญต่อชุมชน และเป็นมรดกอันสำคัญของประเทศชาติที่บรรพบุรุษของแต่ละชุมชนทั่วทุกท้องถิ่นได้สั่งสมมายาวนาน (Campbell, Graham, Jolibert and Meissner, 1988; Rojanapornitip, 2005) ผ้าทอพื้นเมืองที่ดำเนินการทอผ้าโดยชาวบ้าน ผลิตด้วยวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน และใช้เครื่องมือการทอแบบดั้งเดิมนั้น จัดเป็นหนึ่งในผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมจัดอยู่ในสาขาภูมิปัญญาไทยของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมได้กำหนดไว้ (National Cultural Commission, 2015; Nanna, 2011) ผ้าทอพื้นเมืองในแต่ละพื้นที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น และมีลวดลายผ้าที่แตกต่างกัน เช่น จังหวัดน่าน มีผ้าลายน้ำไหล จังหวัดมุกดาหาร มีผ้าลายแก้วมุกดา จังหวัดมหาสารคาม มีผ้าลายสร้อยดอกหมาก จังหวัดชัยภูมิ มีผ้าลายขอนารี เป็นต้น ซึ่งลวดลายผ้าเหล่านี้จัดเป็น “ลายดั้งเดิม หรือลายโบราณ” ที่ถูกสร้างสรรค์มาจากตำนานในสมัยก่อน หรือมาจากประวัติศาสตร์ในอดีต หรือมาจากการเล่าขานของผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชน หรือมาจากความเชื่อโบราณของชุมชนนั้นๆ ซึ่งลวดลายบนผืนผ้าทอเหล่านี้จะถูกพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองเหล่านี้

จึงมีรากเง้ามาจากวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ และมีเอกลักษณ์และลวดลายเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลายโบราณเหล่านี้วันจะสูญหายไป เนื่องจากไม่มีผู้สืบทอดและผลิตภัณฑ์ไม่เป็นที่นิยมของคนรุ่นใหม่ คนไม่ได้ตระหนักถึงคุณค่าของผ้าทอลายโบราณเหล่านี้ ทำให้ไม่มีการผลิตผ้าทอเหล่านี้หรือมีการลดการผลิตผ้าทอลง ประกอบกับได้มีการนำเครื่องจักรเข้ามาทำผลิตมากขึ้น ทำให้สามารถทอผ้าได้รวดเร็วขึ้น และได้ผลิตภัณฑ์ผ้าทอจำนวนมากขึ้น การผลิตที่รวดเร็วมากขึ้น ทำให้ราคาผ้าทอที่ผลิตโดยเครื่องจักรมีราคาถูกลง เมื่อเปรียบเทียบกับผ้าทอด้วยมือทำให้ผู้บริโภคส่วนใหญ่นิยมหันไปใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่ผลิตโดยเครื่องจักรแทน ทำให้กระบวนการผลิตที่ใช้มือแบบดั้งเดิมนั้นวันจะสูญหายไป (National Cultural Commission, 2015)

ด้วยเหตุนี้ การทำให้ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นดำรงอยู่ในสังคม จำเป็นต้องทำการต่อยอดผลิตภัณฑ์เหล่านี้ โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เน้นกระบวนการที่ทำให้ผลิตภัณฑ์ดีขึ้น เป็นการนำเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ต่อลูกค้า ซึ่งแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อได้ โดยผลิตภัณฑ์ใหม่สามารถทดแทนผลิตภัณฑ์เดิมได้ แต่มีลักษณะที่แตกต่างจากไปจากผลิตภัณฑ์เดิมอย่างสิ้นเชิงหรือเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ได้จากการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือตรงกับความต้องการของลูกค้ามากขึ้น (Theepapan, 2004; Wiphawin, 2003; Serirat, 1999) ซึ่งการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่นั้นต้องอาศัย ความรู้ และความคิดสร้างสรรค์ ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า วิจัยและประเมินความคิดเห็นจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวกับงานวิจัยนี้ ต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยเหตุผล 3 ประการ คือ ต้องการอนุรักษ์ลายผ้าซึ่งเป็นลายโบราณของกลุ่มฯ ให้คงอยู่โดยการปรับผลิตภัณฑ์ให้มีความร่วมสมัยและเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น ต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจในด้านต่างๆ มากขึ้น โดยการพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ

ที่อาศัยวัตถุดิบเป็นผ้าทอลายโบราณ เป็นต้น และแนวคิดเกี่ยวกับมูลค่าเพิ่ม ซึ่งเป็นแนวคิดอธิบายถึง ความพยายามในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในด้านต่างๆ ให้มีคุณค่าในสายตาของผู้บริโภคมากขึ้น หรือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เกิดความพึงพอใจต่อผู้บริโภคสูงสุด และเกินความคาดหวังของผู้บริโภค การสร้างมูลค่าเพิ่มคือการเพิ่มสิ่งใหม่ ๆ สู่ตัวผลิตภัณฑ์ (Nilson et al., 1992; de Chematony, Riley and Harris, 1998) การสร้างมูลค่าเพิ่มสามารถทำได้ 4 กรณี คือ คุณค่าด้านผลิตภัณฑ์ คุณค่าด้านบริการ คุณค่าด้านบุคลากร คุณค่าด้านภาพลักษณ์ (Serirat, 1999) งานวิจัยนี้เน้นการสร้างคุณค่าด้านผลิตภัณฑ์เป็นหลัก

จาก 2 แนวคิดหลัก คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะให้ตรงกับความต้องการของตลาดเป็นสิ่งที่จำเป็น โดยการทำให้ผลิตภัณฑ์เหล่านี้เกิดคุณค่าทางสังคมและมีมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพราะนอกจาก เป็นการอนุรักษ์ให้ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นคงอยู่กับชุมชนแล้ว ยังเป็นการนำเอาทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นมาพัฒนาและต่อยอดเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานในรูปของกลุ่มมากขึ้น ดังนั้น บทความนี้มุ่งค้นหาเอกลักษณ์และการสื่อความหมายของลวดลายผ้าทอลายโบราณ เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดสินค้าทางวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มทอผ้าให้คงอยู่ต่อไป และค้นหาแนวทางการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าผ้าทอลายโบราณของกลุ่มทอผ้าบ้านภูผักไซ์ เพื่อให้เกิดอาชีพและรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยใช้กรณีศึกษาผ้าทอของไทหล่มกลุ่มทอผ้าบ้านภูผักไซ์ ตำบลอินฮาว อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

คำถามหลักในการวิจัย

1. เอกลักษณ์ของลวดลายผ้าทอลายโบราณ และการสื่อความหมายของลวดลายผ้าทอลายโบราณ ของกลุ่มทอผ้าบ้านภูผักไซ์ คือ อะไร

2. แนวทางในการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าผ้าทอลายโบราณจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มทอผ้าบ้านภูผักไซ์ ทำได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

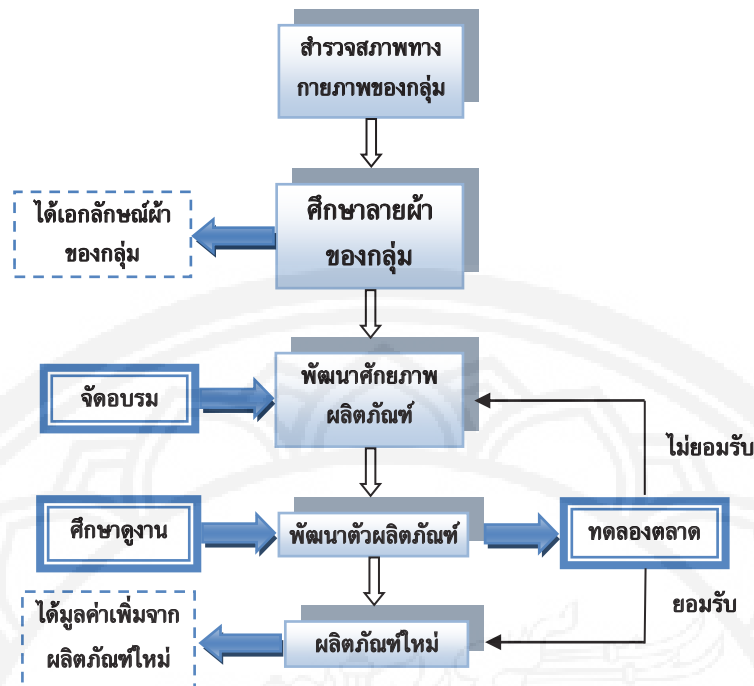
1. เพื่อค้นหาเอกลักษณ์และสื่อความหมายของลวดลายผ้าทอลายโบราณของกลุ่มทอผ้าบ้านภูผักไซ์
2. เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าทอลายโบราณของกลุ่มทอผ้าบ้านภูผักไซ์ สู่เชิงพาณิชย์

กรอบแนวคิดของการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าผ้าทอลายโบราณของกลุ่มทอผ้าบ้านภูผักไซ์ มี 4 ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ

1. สืบค้นภาพทางกายภาพของกลุ่ม
2. ศึกษาลายผ้าของกลุ่ม เพื่อค้นหาเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์ของผ้าทอลายโบราณ เอกลักษณ์เฉพาะ คุณลักษณะที่สำคัญ ลักษณะเด่นที่สามารถจะนำออกมาเป็นจุดขายให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าทอลายโบราณของกลุ่มทอผ้าบ้านภูผักไซ์ นี้ได้
3. พัฒนาศักยภาพของผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างมาตรฐานของสินค้าผ้าทอลายโบราณ ให้เป็นที่ยอมรับในตลาด เช่น การสร้างตราสัญลักษณ์ หรือตราชี้ข้อ ให้ผู้ซื้อจดจำและยอมรับในคุณภาพของสินค้า สร้างเทคโนโลยีในการผลิตใหม่ที่เหมาะสมกับขบวนการผลิตของทอผ้าบ้านภูผักไซ์ ให้มีความรวดเร็วเพียงพอกับความต้องการของผู้ซื้อ สินค้ามีคุณภาพเหมือนกัน ปริมาณการผลิตเพียงพอกับความต้องการของผู้ซื้อ
4. สร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ขึ้นมา จากการปรับปรุง หรือพัฒนา ตัวผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบในการผลิต การปรับขนาดของตัวผลิตภัณฑ์ การปรับปรุงสีสันทันของตัวผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

ซึ่งสามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ได้ดังนี้

รูปที่ 1 แสดงกรอบแนวความคิดของการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากผลการดำเนินการวิจัย

1. ชุมชนและกลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านภูผักไข่ มีเอกลักษณ์ ลายผ้าไทยโบราณจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ชุมชนเกิดความรักและหวงแหนผ้าทอลายโบราณสืบทอดไป
2. ชุมชนและกลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านภูผักไข่ ได้ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดจากการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าทอลายโบราณของกลุ่มทอผ้าบ้านภูผักไข่ ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ และพัฒนาลายผ้าที่มีรากฐานมาจากลายโบราณให้กับชุมชน
3. ชุมชนมีอาชีพและรายได้จากการทอผ้าของกลุ่มฯ

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ชุมชน สามารถอนุรักษ์เอกลักษณ์ลายผ้าไทยโบราณของชุมชนไว้ให้รุ่นต่อไปได้ศึกษา เรียนรู้ได้
2. ชุมชน สามารถนำเอาผ้าทอลายโบราณมาสร้างมูลค่าเพิ่มในเชิงพาณิชย์ได้
3. จังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต) องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ) สามารถนำข้อมูลนี้ไปวางแผน

ส่งเสริม และพัฒนาผ้าทอลายโบราณให้เป็นสินค้าของจังหวัดได้

4. ชุมชน สามารถนำไปเป็นอาชีพ และเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความเป็นมาของผ้าทอลายโบราณไทลื้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ผ้าทอลายโบราณของกลุ่มไทลื้อ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์ จัดเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เนื่องจากเป็นมรดกจากวัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทลื้อในอดีตมีลักษณะเหมือนผ้าชิ้นของคนลาวมีการทอด้วยการมัดหมี่แตกต่างจากทางภาคอีสาน คือ เป็นผ้าชิ้นที่ต่อหัวชิ้นด้วยผ้ามัดย้อมสีแดงหรือทอเป็นลายขิดสีแดง ตีนชิ้นเป็นลายขวางเล็ก ๆ ตัวชิ้นทอเป็นทางยาวมีลายมัดหมี่หลายลายสลับกัน ส่วนใหญ่นิยมสีน้ำตาลเข้มเรียกว่า สีเม็ดมะขาม เป็นสีหลัก (Snamchaiskul et al., 2009; Cultural club of Tai Lom, Moon Mang Thakokkhae Group, 2015).

รูปที่ 2 แสดงการแต่งกายของหนุ่มสาวชาวไทหล่ม

ที่มา: Cultural club of Tai Lom, Moon Mang Thakokkhae Group, 2015

ลวดลายของผ้าของชาวไทหล่มเป็นลวดลายที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณและสืบทอดกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น เป็นลายที่ได้มาจากสิ่งพบเห็นใกล้ตัว ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และจินตนาการของบรรพบุรุษ ลวดลายมีการพัฒนาไปบ้าง ส่วนใหญ่ลวดลายเป็นลายเรขาคณิตที่ไม่ซับซ้อนนัก เช่น ลายขีด ลายเพ็ชร์หางเพียงคว่ำ ลายขอ

ลายดอกแก้ว ลายดอกผักแว่น (Chanthachoto, 1985) การทอส่วนใหญ่เป็นการมัดหมี่เน้นลายเล็กต่างจากมัดหมี่ของพื้นเมืองอีสานจึงมีความละเอียดมากกว่าและมีความยากในการทอมากกว่า (Phetchabun Cultural Center, 1997) พิจารณาจากรูปที่ 3 ประกอบ

รูปที่ 3 แสดงลวดลาย และสีของผ้าลายโบราณ

บ้านภูผากั้ง ตำบลหินสว เป็นชุมชนหนึ่งที่ยังมีการผลิตผ้าทอไทหล่มอยู่ เป็นมรดกตกทอดมาประมาณ 200 ปี (ราว พ.ศ.2341) เป็นหมู่บ้านที่อพยพมาจากหลวงพระบางเดิมชื่อว่าบ้าน“ภูผากั้ง” เนื่องจากมีผากั้งมาก จึงเพี้ยนเป็น “ภูผากั้ง” อาชีพหลัก คือ การทำนาทำไร่ อาชีพเสริมสำหรับผู้หญิงจะทำการทอผ้า ในอดีตเด็กผู้หญิงในหมู่บ้านภูผากั้ง อายุราว 4-5 ขวบ สนใจในการทอผ้า เมื่อว่างเว้นจากการช่วยพ่อแม่ทำสวนหรือทำไร่ทำนา ส่วนผู้หญิงจะปลูกหม่อน เลี้ยงไหม สาวไหม ปลูกฝ้าย สำหรับทอผ้า

การทอผ้าเป็นแบบดั้งเดิม คือ มีการใช้กี่พื้นบ้าน/กึ่งกระตุก ส่วนใหญ่นิยมทอผ้าเพื่อใช้ในบ้านและใส่ในงานพิธีต่างๆ ของท้องถิ่น วัสดุและอุปกรณ์การทอผ้านำมาจากผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่ปลูกหรือหาได้ในชุมชน ส่วนลวดลายของผ้าทอส่วนใหญ่เป็นลวดลายแบบดั้งเดิมที่เป็นมรดกมาจากรุ่นปู่ ย่า และลวดลายที่ทำการประยุกต์จากของดั้งเดิม เช่น ลายโคมห้า ลายโคมเก้า ลายตะขอ ลายปราสาท ลายขาเป๋ ลายกุญแจเงิน ประยุกต์ ลายปักกิ่ง ลายเครื่องหินน้อย และลายประยุกต์หรือดัดแปลงมาจากธรรมชาติ เช่น

ต้นไม้ ดอกไม้ หรือแมลงต่างๆ ได้แก่ ลายผัดแค้น ลายบัวสวรรค์ ลายดอกบัวแก้ว เป็นต้น การสร้างสรรค์ลายบนผ้าทอจึงเป็นคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ชุมชนได้สร้างสรรค์ไว้ (L. Kaewliam, interviewed, July 7, 2015) บ้านภูฝักไข่ ได้พัฒนาเป็นกลุ่มทอผ้าเพื่อสร้างรายได้เสริมในปี พ.ศ. 2530 มีสมาชิกจำนวน 32 คน เริ่มจากพัฒนาตัวผลิตภัณฑ์เดิม โดยการพัฒนาลวดลายของผ้าทอจากการจดจำในอดีต เช่น ลายดอกผักแว่น (เป็นลายบนผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ และผ้าห่ม) ได้รับรางวัลผลิตภัณฑ์ดีเด่นระดับ 3 ดาว ในการประกวดโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product: OTOP) ต่อมาพัฒนาองค์ความรู้เพิ่มให้กับสมาชิกกลุ่มโดยเข้ารับการอบรมที่หน่วยราชการ คือ อุตสาหกรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ได้เข้ามาฝึกอบรม เช่น การย้อมสีผ้าและไหม บรรจุภัณฑ์ (L. Kaewliam, interviewed, July 7, 2015) อย่างไรก็ตาม การค้นหาเอกลักษณ์ผ้าทอที่ผลิตจากกลุ่ม ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มทอผ้าฯ โดยเฉพาะลวดลายและตัวผลิตภัณฑ์ เช่น ลายผักแว่น และลายพื้นเมืองของบ้านภูฝักไข่ เป็นสิ่งที่งานวิจัยนี้จึงต้องการค้นหาเอกลักษณ์ของลายที่บ้านภูฝักไข่ มีอยู่เพื่อนำไปสร้างมูลค่าเพิ่ม

แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom Approach)

ผ้าทอลายโบราณจัดเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน การใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆ ในพื้นที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นจากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันแล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคม (Na-Thalang, 1998; Sirasunthon, 2001) เช่น ผ้าทอลายโบราณของจังหวัดอุทัยธานี (Wongthee, 2007) ผ้าลาวโบราณของจังหวัดอุทัยธานี (Wongthee, 2007) ผ้าลาว (Wankrue and Tungthawonsirikul, 1993; Tuanthet, 2012) เป็นต้น ผ้าทอลายโบราณจึงเป็นสิ่งที่ผ่านกระบวนการสั่งสม สืบทอด ปรับปรุง และประยุกต์ใช้ต่อเนื่องกันมาเป็นคุณค่าดั้งเดิมที่สะท้อนออกมาให้เห็นในชีวิตประจำวันของบุคคลด้วยสัญลักษณ์ต่างๆ และมีลักษณะเป็นองค์รวมที่ให้ความสำคัญกับดุลยภาพและเอกภาพขององค์ประกอบต่างๆ ภูมิปัญญาจึงมีความเชื่อมโยงกับระบบต่างๆ ของสังคมทั้งระบบทั้งในอดีตและปัจจุบัน มีความหลากหลายไม่หยุดนิ่ง (Dynamics) และมีความแตกต่างกันไปในแต่ละ

สังคม ซึ่งทั้งสองความหมายแสดงให้เห็นว่า ภูมิปัญญาเกิดขึ้นจากกระบวนการทางสังคม ทั้งสั่งสม สืบทอด และปรับปรุง รวมทั้งผ่านกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ กลายเป็นองค์ความรู้อันลุ่มลึก สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ เพื่อให้สามารถปรับตัวและดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมได้ ดังนั้น ผ้าทอลายโบราณจึงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว (Character of Community) ที่เกิดจากภาพรวมในรูปแบบลักษณะทางกายภาพประกอบกัน ทำให้มีลักษณะที่พิเศษแตกต่างจากที่อื่น ๆ ภายใต้ความต่อเนื่องของการดำรงชีวิตในสังคมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (Rojanapornpit, 2005; Leesuwat, 2001) ซึ่งลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นสามารถมองเห็นได้จากองค์ประกอบทางกายภาพที่มีลักษณะเฉพาะ Lynch (2000) เป็นตัวบ่งชี้ถึงองค์ประกอบทางกายภาพที่ควรแก่การอนุรักษ์และพัฒนาให้ดำรงอยู่ในชุมชนต่อไป Campbell, Graham, Jolibert and Meissner (1988) กล่าวไว้ว่า เอกลักษณ์ คือ ลักษณะเฉพาะประกอบด้วยลักษณะทางกายภาพ กิจกรรม และสื่อความหมาย โดยปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบนี้เองได้สร้างจิตวิญญาณเพื่อให้บรรลุความสำเร็จในการดำเนินการอนุรักษ์ และฟื้นฟูกิจกรรมในสภาพแวดล้อมของชุมชน

แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม

ผลิตภัณฑ์ผ้าทอลายโบราณ จัดเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นสินค้าที่ชุมชนมีส่วนร่วมผลิตสร้างขึ้นมา โดยการเรียนรู้จากกัน ซึ่งประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลธรรม กฎหมาย ประเพณี วัฒนธรรม (Praya-Anumanrajchadhon, 1972; Sawadpanich, 1983) เป็นพลังของสังคมทางภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาทางเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมพร้อมๆ กัน (Wasi, 2000) เป็นการแสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง มนุษย์จะคิดสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ วิถีในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้ เทคโนโลยี ในการควบคุมและใช้งานประโยชน์จากธรรมชาติ (Suphab, 1982) เป็นสิ่งที่ทำ ความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ และสืบต่อเป็นความเจริญก้าวหน้า โดยสรุป วัฒนธรรมไทย หมายถึง วิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยที่สั่งสม เลือกสรรให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในสังคมไทย และยังสามารถเป็นเครื่องมือในการที่จะดำรงไว้ซึ่งสังคมอันดีงาม เจริญ สืบทอดกัน เป็นมรดกทางสังคมมาตั้งแต่ในอดีต (Dictionaries of Royal Institute, 1999) ในมิติทางเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรม

จัดเป็นทุนอย่างหนึ่งที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถนำไปสู่เชิงพาณิชย์เป็นสินค้าทางวัฒนธรรมได้ ก่อให้เกิดเป็นผลผลิตใหม่ ทำให้สินค้าวัฒนธรรมเหล่านี้เกิดความต้องการซื้อโดยไม่จำเป็นต้องมีความต้องการ เนื่องจากคุณค่าของตัวสินค้าทางวัฒนธรรม ไม่ได้เป็นสินค้าสำหรับบริโภคอย่างเดียว สินค้าวัฒนธรรมเหล่านี้ ต้องมีการฝังตัวของวัฒนธรรมในด้านในด้านหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นจารีตขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบความเชื่อและศรัทธา ระบบคุณค่าบรรทัดฐานทางจริยธรรม สินค้าทางวัฒนธรรมมีวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ค่อนข้างสั้น **ต้องพยายามสร้างอุปสงค์** ที่มีต่อสินค้าอยู่ตลอดเวลา ต้องมีการปรับผลผลิตให้สอดคล้องกับรสนิยมและวัฒนธรรมท้องถิ่น (Thanaphonpan, 2003) ดังนั้น ผ้าทอลายโบราณเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติที่กระทรวงวัฒนธรรมได้กำหนดไว้ เป็นทุนทางวัฒนธรรม ที่บรรพบุรุษได้สั่งสมและสร้างสรรค์ไว้ จนสืบทอดมาเป็นมรดกวัฒนธรรมให้แก่อนุชนได้นำมาศึกษาเรียนรู้และซาบซึ้งในสุนทรีย์ แห่งความงดงามของเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทยอย่างไม่ขาดสาย (Nanna, 2011)

แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development)

ปัจจุบัน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ หรือปรับปรุงผลิตภัณฑ์ที่ สู้ตลาดเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อที่จะรักษาความเป็นผู้นำตลาดไว้ได้ตลอดไป ซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นการสร้างหรือปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้กับธุรกิจให้มีคุณสมบัติดีขึ้น โดยผลิตภัณฑ์ใหม่ (New Product) เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ สามารถสนองความต้องการเดิมหรือใหม่ของผู้ซื้อได้ ผลิตภัณฑ์ใหม่สามารถทดแทนผลิตภัณฑ์เดิม แต่มีลักษณะแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิม อย่างเห็นได้ชัด หรือมีการการปรับปรุงใหม่ (Modified Product) เลียนแบบ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใหม่สำหรับบริษัท แต่เก่าสำหรับสินค้านั้น (Serirat, 1999) เป็นการทำให้ผลิตภัณฑ์มีลักษณะ และปรับปรุงให้ดีขึ้น ซึ่งต้องคำนึงถึงการตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ดียิ่งขึ้น (Wiphawin, 2003) เป็นการนำเสนอผลิตภัณฑ์ต่อตลาดใหม่ที่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า และเพื่อผลิตรายได้คุณภาพสูง ราคาต่ำ เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน การตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ประกอบด้วย การค้นคว้า และประเมิน

ความคิด การเลือกแนวความคิดเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชื่อว่าประสพผลสำเร็จมากที่สุด การกำหนดโปรแกรมการตลาด การนำผลิตภัณฑ์เพื่อทดสอบตลาด รวมทั้งการแนะนำผลิตภัณฑ์ (Theepapan, 2004) เป็นกระบวนการทำสิ่งใหม่และเป็นสิ่งใหม่ในตัวเอง (Phawijit, 2005) เป็นสิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้ และความคิดสร้างสรรค์ ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจสังคม จากความหมายของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) หมายถึงกระบวนการที่ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่ดีขึ้น โดยการเพิ่มผลิตภัณฑ์ใหม่เข้าไปในสายผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ โดยสามารถตอบสนองความต้องการเดิม หรือความต้องการใหม่ของผู้ซื้อได้ (Kaemane, 2012) โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) เพื่อใช้ทดแทนผลิตภัณฑ์เดิมที่เสื่อมความนิยมหรือกำลังจะตาย เพื่อความอยู่รอดและการเจริญเติบโตของกิจการนั้น ๆ เพื่อความสามารถในการทำกำไร ผลตอบแทน หรือผลตอบแทนจากการลงทุน เพื่อตอบสนองความจำเป็น และความต้องการของผู้บริโภค เปิดโอกาสให้ทำการเลือกสรรได้มากขึ้น เพื่อเกิดความหลากหลายของสินค้าเนื่องจากผลิตภัณฑ์ทั่วไปมักจะมีอายุสั้นมาก ผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นสิ่งที่ทำได้ยากขึ้นต้องวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นเงินจำนวนมาก ดังนั้น ผลิตภัณฑ์ใหม่จึงเพิ่มสำคัญยิ่งขึ้น และเพื่อความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการหรือเทคโนโลยีเป็นตัวเร่งที่ทำให้ผลิตภัณฑ์เดิมตายเร็วขึ้น (Sukhothai Thammathirat Open University, 2001; Serirat, 1999) กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ คือ สร้างแนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ (Idea Generation) กลั่นกรอง และการประเมินความคิด (Screening and Evaluation of Idea) พัฒนาแนวความคิด และพัฒนาแนวทดสอบแนวความคิด (Concept Development and Testing) พัฒนาผลิตภัณฑ์ พัฒนากลยุทธ์การตลาด (Marketing Development) วิเคราะห์ทางธุรกิจ (Business Analysis) พัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) ประกอบด้วยการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ (Product Prototype) และการพัฒนาหน้าที่การทำงานของผลิตภัณฑ์ ทดสอบการตลาด (Market Testing) เพื่อทดสอบการยอมรับของลูกค้าเป้าหมายในอาณาเขตที่จำกัด โดยมีการใช้โปรแกรมการตลาดที่กำหนดให้ในขั้นนี้จะทำให้ทราบข้อบกพร่องที่จะต้องแก้ไขปรับปรุงต่างๆ และดำเนินธุรกิจ นำผลิตภัณฑ์ใหม่ (Commercialization) ออกสู่ตลาดจริงตามแผนการตลาดที่กำหนดไว้ จากแนวคิด

ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ งานวิจัยนี้ต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าบ้านภูผากั้ง เพราะต้องการอนุรักษ์ลายผ้าของกลุ่มทอผ้าบ้านภูผากั้งให้คงอยู่โดยปรับให้ร่วมสมัยและเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น อีกทั้งต้องพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้มีการพัฒนาคุณภาพสินค้าให้ดีขึ้น เน้นประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น

แนวคิด เกี่ยวกับการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added Creation)

การเพิ่มมูลค่า (Added Value) เป็นการสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นจากเดิม การสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นเครื่องมือการตลาดที่จะทำให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การจัดจำหน่าย การโฆษณา และการส่งเสริมการตลาด ซึ่งมีผลทำให้สามารถตั้งราคาได้สูงขึ้น แต่การเพิ่มมูลค่าจะทำให้ผู้บริโภครู้สึกได้ประโยชน์มากขึ้นด้วย โดยการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added Creation) คือ ความพยายามในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในด้านต่างๆ ให้มีคุณค่าในสายตาของลูกค้ามากขึ้น (Tiphachartyothin, 2014) หรือเป็นการนำเสนอผลิตภัณฑ์ หรือบริการที่ครบถ้วนสมบูรณ์ด้วยคุณภาพ บริการ และราคา เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า ให้เกิดความพึงพอใจในการซื้อ ครอบครอง และใช้ประโยชน์ (Serirat, 1999) ในด้านการตลาด การสร้างมูลค่าเพิ่มคือ การพัฒนาตัวผลิตภัณฑ์ให้เกิดความพึงพอใจต่อผู้บริโภคสูงสุด และเกินความคาดหวังของผู้บริโภค อีกทั้งมูลค่าเพิ่มอาจเกิดจากการเพิ่มสิ่งที้นอกเหนือจากสิ่งที้ผู้บริโภคคาดว่าจะได้รับ (Janchai, 2004; Nilson et al., 1992) นอกจากนี้ การสร้างมูลค่าเพิ่ม เป็นการเพิ่มหรือเสริมสิ่งใหม่ ๆ สู่ตัวผลิตภัณฑ์ ควรมีความเกี่ยวข้องและเป็นสิ่งที่ลูกค้าต้องการ (de Chematony, Riley and Harris, 1998) การสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันโดยผ่านการสร้างคุณค่าสำหรับลูกค้าที่ดีขึ้น โดยมีขั้นตอนการผลิต หรือบริการที่ดีกว่า เพื่อการเป็นผู้นำในการผลิตที้นั้น ๆ นอกจากการสร้างแตกต่างในตลาดแล้ว มูลค่าเพิ่มจะเป็นตัวช่วยในการสร้างคุณค่าที่ส่งผลต่อการรับรู้ของผู้บริโภคที้สูงกว่า ซึ่งนำไปสู่ความมั่นใจในการตัดสินใจเลือกหรือผลิตภัณฑ์และบริการต่อไป การสร้างมูลค่าเพิ่ม มีความสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจ คือ ทำให้ตอบสนองความต้องการและทำให้ผู้บริโภคเกิดความพึงพอใจมากยิ่งขึ้น สร้างความเชื่อมั่น และความไว้วางใจจากผู้บริโภค เพราะทำให้ผู้บริโภคเกิดความพึงพอใจมากยิ่งขึ้น และทำให้สินค้ามีความ

แตกต่างจากคู่แข่งในภาวะที่มีการแข่งขันอย่าง รุนแรงได้ และทำให้ธุรกิจมีความได้เปรียบทางการแข่งขัน (Phromsiri, 2004) ดังนั้น การสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added Creation) ให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าทอลายโบราณจึงเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองมีจำนวนมากมาย ทำให้ผลิตภัณฑ์ผ้าทอไม่ค่อยมีความแตกต่างกันเท่าใดนัก ผู้ผลิตแต่ละรายจึงพยายามหาโอกาสพัฒนา และยกระดับคุณลักษณะต่างๆ ของผลิตภัณฑ์เสนอแก่ลูกค้า เครื่องมือที้จะช่วยให้กลุ่มทอผ้าอยู่รอด และเติบโตได้ ต้องสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้าเหนือคู่แข่ง นั่นก็คือ การดึงดูดด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มที้มอบให้แก่ผู้บริโภค ซึ่งเป็นมูลค่าเพิ่มที้ทำให้ลูกค้ามีความรู้สึกมากกว่าความพอใจ (Samerjai, 2005) และที้สำคัญทำให้ผู้บริโภคตระหนักถึงคุณค่าของผ้าทอลายโบราณที้ซื้อไป แตกต่างจากผ้าทอพื้นเมืองอื่นๆ การสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นการสร้างคุณค่ารวมสำหรับลูกค้า แบ่งออกเป็น คุณค่าด้านผลิตภัณฑ์ (Product Value) คุณค่าด้านบริการ (Service Value) คุณค่าด้านบุคลากร (Personnel Value) และคุณค่าด้านภาพลักษณ์ (Image Value) งานวิจัยนี้จะพิจารณาการสร้างมูลค่าเพิ่มทางด้านการผลิตภัณฑ์ (Product Value) เป็นการสร้างคุณค่าที้มอบให้ลูกค้าอันเกิดจากผลิตภัณฑ์ที้ตอบสนองความต้องการของลูกค้า โดยเน้น ประโยชน์หลัก และรูปลักษณะของตัวผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วยคุณภาพ และสมรรถนะที้เหนือกว่าผู้ผลิตรายอื่นที้มีอัตลักษณ์เฉพาะ มีความเป็นลายโบราณ มีตราสินค้าเฉพาะ ความมีชื่อเสียงมายาวนาน และเป็นที่ยอมรับเป็นต้น และด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มจากคุณค่าด้านภาพลักษณ์ (Image Value) เป็นคุณค่าด้านความรู้สึกนึกคิดของลูกค้าที้มีต่อผลิตภัณฑ์ หรือบริการ (Serirat, 1999)

งานวิจัยที้เกี่ยวข้อง

ความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของลวดลายบนผ้าทอในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน เช่น ผ้าทอลายน้ำไหล จังหวัดน่าน สันนิฐานว่า ได้รับการออกแบบลายผ้าทอจากชาวไทยลื้อในสิบสองปันนาประเทศจีนที้อพยพมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2379 ตั้งถิ่นฐานที่ อ.เชียงคำ จ.พะเยา และ อ.ท่าวัง ผา จ.น่าน ลวดลายผ้าเป็นหยักของกระแสน้ำแทรกด้วยลายมุกรูปสัตว์ ผ้าลายแก้วมุกดา จังหวัดมุกดาหาร ได้รับอิทธิพลจากชาวลาวที้อพยพมาตั้งบ้านเมืองอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ในสมัยรัชกาลที่ 3 ลวดลายแก้วมุกดาเป็นลายสายน้ำ (ลายอ็อกแก็ก หรือลายซิกแซก) เป็นเส้นโค้งสีขาว เป็นสัญลักษณ์แทนแม่น้ำโขง ลายนาคน้อย (หรือลาย

พญานาค) เป็นสัตว์แห่งความอุดมสมบูรณ์ ในพุทธศาสนา พญานาคอาศัยอยู่ในแม่น้ำโขงเผ่าดูแลความเป็นอยู่ของชาวเมืองมุกดาหาร ลายดอกช้างน้ำว (ลายดอกกระบวนน้อย) เป็นลายสีเหลืองเป็นไม้มงคลประจำจังหวัดมุกดาหาร ลายตุ้มเล็ก (ตุ้มลายไม้) แทนดวงแก้วเล็ก (ดวงดาวในท้องฟ้า) ลายตุ้มใหญ่ หรือลายมุก ดอกสีขาวหรือที่เรียกว่าลายตุ้ม หมายถึงแก้วมุกดา ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองมุกดาหาร (Silachot, 2015) ผ้าลายสร้อยดอกหมาก จังหวัดมหาสารคาม เป็นลายโบราณลายหนึ่งที่เกือบจะสูญหาย ลายผ้ามีความละเอียดมาก ประกอบด้วย ลายเกล็ดปลา หรือลายโคมแก้ว เกิดจากการนำเอาลายโคมห้ามามัดซ้อนกับลายโคมแก้วและทำการโอบหุ้มແລງเพื่อให้ลายแน่นขึ้นละเอียดขึ้น (Burinok, 2015) ผ้าไหมมัดหมี่ชนบท จังหวัดขอนแก่น เป็นมรดกจากผู้อพยพจากเมืองสุวรรณภูมิ แคว้นจำปาสักในประเทศลาว มาตั้งเมืองที่บ้านหนองกองแก้ว พ.ศ.2509 ได้ตั้งเมืองชนบทขึ้น มีผ้าทอคือ ผ้าไหมมัดหมี่ที่มีความสวยงาม ลวดลายละเอียดแตกต่างจากที่อื่น เป็นลายเก่าแก่ที่สืบทอดกันมาคือ ลายหมี่กึ่ง ลายชั้นหมากเบ็ง ลายขอพระเทพหรือลายเชิงเทียน ลักษณะสีและลวดลายของผ้าด้านหนึ่งสีทึบกว่าอีกด้าน สีที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมคือ สีม่วง สีแดง สีเขียว สีเมืงมะขาม ลายดั้งเดิมลายขนาดเล็ก ได้แก่ ลายกง ลายโคม ลายหมากจับ ลายปลาชิว ลายดอกแก้วน้อย ลายดั้งเดิมลายขนาดกลาง ได้แก่ ลายแมงมุม ลายกนกเชิงเทียน ลายขอพระเทพ ลายชั้นหมากเบ็ง ลายต้นสน ลายขาเป๋น้อย ลายตำลึงเครือ ลายดั้งเดิมลายใหญ่ ได้แก่ ลายนาคเกี้ยว ลายขอเกี้ยว ลายสำเภาหลงเกาะ ลายต้นสนใหญ่ ลายนกยูง เป็นต้น (Ngamyang, 2015; Thongprasad, 2015) ผ้าคันนอนรี จังหวัดชัยภูมิ เป็นผ้ามัดหมี่เกิดจากการนำหมี่คันลายโบราณ รวมกับ ลายมัดหมี่ขอนแก่น เป็นลายผ้าเกิดจากภูมิปัญญาชาวเมืองเวียงจันทร์ได้อพยพย้ายถิ่นฐานที่เมืองชัยภูมิในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พ.ศ.2360 สมัยของ “พระยาภักดีชุมพล (แล)” เจ้าเมืองชัยภูมิ หนึ่งในเครื่องบรรณาการที่สำคัญ คือ ผ้าไหม มีการคิดลวดลายต่างๆ ขึ้นอีกเช่น ลายหมี่ขอ หมี่คัน หมี่เอี้ยวเอี้ยวควาย และลายผ้ามัดหมี่อื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นลายหมี่ขอ หมี่คัน หมี่เอี้ยวเอี้ยวควาย และมีลายผ้ามัดหมี่อื่นๆ เช่น ลายรูปตะขอลูกเกิดจากการตักน้ำจากบ่อที่ใช้ตะขอที่ทำจากไม้ไผ่ นำเข้ามาประยุกต์และออกแบบเป็นลวดลายผ้าไหม ต่อมาดัดแปลง ให้มีลวดลายสวยงาม แปลก ออกไป

ตามจินตนาการแต่อนุรักษ์ลายรูปตะขอลูกไฉนเป็นเอกลักษณ์ของผ้าไหมมัดหมี่ของชัยภูมิ ผ้าไหมลายหมี่คันขอนแก่นเป็นลายผ้ามัดหมี่เอกลักษณ์ของจังหวัดชัยภูมิ นำหมี่คันลายโบราณที่เป็นลายพื้นฐานมารวมกับลายมัดหมี่ขอนแก่นที่เป็นลายที่มีการประยุกต์มาจากลายขอซึ่งเป็นลายดั้งเดิม แต่สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดหลังผ้าลายหมี่คัน ซึ่งเป็นลายพื้นฐาน (Chamnongbun, 2015) ผ้าลายสาเกต จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นผ้าที่มีการสืบทอดวัฒนธรรมมาจากบรรพบุรุษในอดีตจนถึงปัจจุบัน จากกลุ่มชนต่างๆ ได้แก่ กลุ่มไทยอีสาน กลุ่มไทย-ลาว กลุ่มไทยเขมร กลุ่มไทย-ส่วย และกลุ่มภูไท มีหลายลายด้วยกัน เช่น ลายขอ ลายปักจับ ลายนาคน้อย ลายคองเอี้ยว ลายโคมห้า ลายโคมเจ็ด ลายโคมเก้า เป็นต้น ผ้าไหมลายสาเกต เป็นผ้าไหมที่นำลายผ้าเป็นอัตลักษณ์พื้นบ้าน 5 ลายมาทอในผ้าผืนเดียวกัน ได้แก่ ลายโคมเจ็ด หมายถึง โคมไฟส่องสว่างสู่ความรุ่งเรือง ความอุดมสมบูรณ์ ความเพิ่มพูนของผลผลิต ตลอดจนการอยู่ดีกินดีของชาวร้อยเอ็ด ลายนาคน้อย หมายถึง ลายนาคพ่นน้ำ เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ชุ่มชื้น ฝนตกต้องตามฤดูกาลยังความอุดมสมบูรณ์แก่ไร่นา ลายคองเอี้ยว หมายถึง ลักษณะของสายน้ำที่เอื้ออำนวยต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวร้อยเอ็ด ลายหมากจับ (หมากจับเป็นชื่อพืชชนิดหนึ่ง) หมายถึง ความประทับใจ (จับจิตจับใจ) เมื่อใครได้มาพบเห็นความมีน้ำใจของชาวร้อยเอ็ดแล้วอยากจะไปมาหาสู่ตลอดไป ลายคว่ำเพา เป็นลายเส้นตรงประกอบด้วยเส้นสองเส้น หมายถึง ความซื่อตรงมุ่งมั่น เข้มแข็ง คงทน ความยั่งยืนแห่งมิตรภาพของชาวร้อยเอ็ด (Singthawat, 2015; Phengporphab, 2015; Rerkyai, 2015) ผ้าทอลายหมี่ครีวของชาวไทหล่ม ของกลุ่มทอผ้าบ้านภูผาไชนี่มีจำนวน 12 ลาย ได้แก่ ลายหมากจับ ลายขอ ลายนาค ลายเพี้ย ลายดอกแก้ว ลายขาเป๋ ลายคัน ลายหงส์ ลายเอี้ยว ลายตุ้ม ลายหอปราสาท ซึ่งจากการศึกษาลวดลายเหล่านี้มีปรากฏในการทอผ้าของกลุ่มทอผ้าอื่นๆ ในแต่ละพื้นที่ พบว่า มีการใช้ลายเหล่านี้บ้าง แต่ไม่ได้ใช้ทุกราย เช่นที่จังหวัดมุกดาหาร ผ้าลายแก้วมุกดา ได้มีการนำเอาลายนาค ลายเอี้ยว ลายตุ้ม พัฒนาให้เป็นลายแก้วมุกดา ซึ่งมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น หรือ ผ้าของจังหวัดชัยภูมิ ใช้ลายขอ ลายคัน ลายเอี้ยวมาพัฒนาเป็นลายขอนแก่นเป็นต้น ผ้าของจังหวัดร้อยเอ็ด นำเอาลายหมากจับ ลายขอ และลายนาค มาพัฒนาให้เป็นลายผ้าลาย สาเกต เป็นต้น ส่วนผ้าของ

มหาสารคามนำเอาลายเกล็ดปลาหรือลายโคมเก้า เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีลวดลายอื่นๆ เช่น ลายเชิงเทียน ลายปลาชิว ลายขอพรพระเทพ ลายนกยูง ลายต้นสน ลายสำเภา ลงเกาะ ลายแมงมุม เป็นต้น แต่เนื่องจากลายเหล่านั้นไม่ได้ใช้ในการทอของกลุ่มทอผ้าบ้านภูผักไซ้จึงไม่นำมาพิจารณาแต่อย่างใด

งานวิจัยที่เกี่ยวกับด้านการผลิต ผู้ผลิตผ้าทอพื้นเมืองส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มโอท็อป ซึ่งเป็นธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลางที่ยังไม่ค่อยมีความเข้มแข็งในการประกอบธุรกิจ จึงมีปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาการผลิตที่ยังไม่มีคุณภาพและไม่มีมาตรฐาน ตลอดจนปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต (Singkharat, 2010; Ouchin and Chuprayoon, 2012) เช่น งานวิจัยของ Ouchin and Chuprayoon (2012) ได้ทำการศึกษาภาพรวมของอุตสาหกรรมไหมไทย ปัจจัยการผลิตที่สำคัญในการผลิตผ้าทอของไทยและปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของการผลิตไหมไทยทั้งระบบ โดยทำการสังเคราะห์องค์ความรู้ถ่ายทอดสู่เกษตรกรและกำหนดทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรมไหมไทยทั้งระบบ คือ กลุ่มต้นน้ำ (ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และสาวไหมด้วยมือ) กลุ่มกลางน้ำ (สาวไหมอุตสาหกรรม ย้อมสีและทอผ้า) และกลุ่มปลายน้ำ (ผลิตภัณฑ์ และการตลาด) ในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษา พบว่า การจัดองค์ความรู้ด้านการปลูกหม่อน การเลี้ยงไหม และการสาวเส้นไหม และมีการถ่ายทอดสู่เกษตรกร ทำให้เกิดประสิทธิภาพที่ดีของการผลิตไหมทั้งระบบ ส่งผลให้กลุ่มเกษตรกรผลิตเส้นไหมมีคุณภาพตามมาตรฐานและมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนั้น พบว่า ผลิตภัณฑ์ไหมไทยมีชื่อเสียงในตลาดโลก แต่มูลค่าการส่งออกสินค้าเส้นไหมและผ้าไหมมีน้อยมาก ตลาดส่งออกสำคัญ คือ สหรัฐอเมริกา แคนาดา สหภาพยุโรปและญี่ปุ่น ปัญหาที่พบคือ การส่งออกส่วนใหญ่เป็นรูปแบบรับจ้างผลิตให้ผู้ซื้อติดตราสินค้าเอง ทางด้านกระบวนการผลิต Singkharat (2010) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือในจังหวัดลำพูน พบปัญหาของการผลิต คือ การผลิตผ้าทอมือนั้นขาดผู้สืบทอดการทอผ้า คนรุ่นลูกหลานไม่สนใจสืบทอดการทอผ้าต่อจากพ่อแม่ ปัญหาราคาวัตถุดิบราคาสูง ไม่มีการปลูกฝ้ายหรือเลี้ยงไหมอย่างเพียงพอทำให้ขาดแคลนวัตถุดิบ ปัญหาขาดช่างฝีมือดี ปัญหาขาดความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ขาดเทคโนโลยีการผลิตและการออกแบบ

และขาดความรู้ทางการตลาด ส่วน Suriyong (2010) ทำการศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยการผลิตที่สำคัญในอุตสาหกรรมทอผ้า ได้แก่ เส้นไหม พบปัญหาเส้นไหมไม่เพียงพอต้องมีการนำเข้า ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูง Wanthana (2006) ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับอุตสาหกรรมการผลิตเส้นไหมและปัจจัยที่มีผลต่ออุปทานเส้นไหมไทย เสนอว่า การยกระดับราคาเส้นไหมและการปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิต รวมไปถึงคุณภาพของรังไหมและรังไหมที่ได้ต้องมีคุณภาพที่สม่ำเสมอได้มาตรฐานจะช่วยกระตุ้นให้อุตสาหกรรมการผลิตเส้นไหมในประเทศเพิ่มขึ้น และมาตรการนำเข้า ควรมีการกำหนดมาตรการ สัดส่วนนำเข้าและมาตรการตามข้อตกลงขององค์การค้าโลก (WTO) ที่ต้องลดภาษีการนำเข้าลง ส่งผลให้ปริมาณเส้นไหมที่นำเข้าในประเทศเพิ่มมากขึ้น ในอนาคตผู้ผลิตเส้นไหมในประเทศไทยมีต้นทุนการผลิตที่สูงกว่าต่างประเทศ และต่างประเทศมีความชำนาญการในการผลิตมากกว่า ดังนั้น รัฐควรทบทวนมาตรการกำหนดสัดส่วนการนำเข้าเส้นไหมจากต่างประเทศเพื่อลดต้นทุนวัตถุดิบ และเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน โดยเกษตรกรมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเอง จะทำให้เกษตรกรมีการพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตอย่างจริงจังซึ่งจะส่งผลให้การปรับปรุงคุณภาพและเพิ่มผลผลิตได้เพียงพอกับความต้องการในประเทศได้

ทางด้านปัจจัยทางการตลาด เนื่องจาก ผ้าทอมือลวดลายต่างๆ หากไม่สามารถขายได้หรือไม่ผู้ซื้อทำให้ผ้าทอนั้นสูญหายไปมากที่สุด ดังนั้น จึงต้องมีกลยุทธ์ที่มาพัฒนาอุตสาหกรรมผ้าทอดังกล่าว Wongthee (2007) ศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์ในการพัฒนาอุตสาหกรรมผ้าทอลายโบราณของจังหวัดอุทัยธานี พบว่า ควรมีการจัดลิขสิทธิ์ลวดลายโบราณให้เป็นของจังหวัดอุทัยธานี ติดเครื่องหมายรับรองมาตรฐานที่บรรจุภัณฑ์ สร้างภาพลักษณ์ของสินค้าให้อยู่ในระดับบน สร้างตราสินค้าให้ผู้บริโภคเห็นแล้วนึกถึงเป็นสินค้าที่มีขึ้นเดียวในโลก หรือเป็นสินค้าที่ผลิตคนเดียว ควรใช้ช่องทางการจัดจำหน่ายแบบทางตรง เพื่อลดการถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง และเน้นการโฆษณาไม่ผ่านสื่อ เช่น การออกร้านแสดงสินค้า สำหรับด้านการผลิตเน้นการผลิตที่มีคุณภาพไม่ควรเร่งการผลิตเพื่อเพิ่มปริมาณ หากต้องการเพิ่มปริมาณควร สร้างกำลังแรงงานรุ่นใหม่ขึ้นมาเสริม และควรทำสัญญาระยะยาวกับผู้ขายวัตถุดิบ เพื่อป้องกันการขาดแคลนวัตถุดิบ และด้านการดำเนินงาน กลุ่มผู้ผลิตควรมีการจัดระบบการบริหารให้มีการประสานกัน

เพื่อการจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพไม่ก่อให้เกิดการทำงานที่ซ้ำซ้อนลดปัญหาในการขัดแย้งกันภายในกลุ่ม และจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้ให้แก่ผู้สนใจ สำหรับกลยุทธ์ในการพัฒนาเครือข่าย รัฐบาลควรเป็นกำลังสำคัญในการผลักดันการสร้างเครือข่ายให้เป็นรูปธรรม จัดให้มีการอบรมความรู้ในการออกแบบสินค้าให้มีความหลากหลาย จัดอบรมความรู้ในการบริหารด้านการตลาด การผลิต การดำเนินงาน และแรงจูงใจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเครือข่ายให้เข้าใจถึงประโยชน์ของการสร้างเครือข่าย

ทางด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าผ้าทอนั้นมีหลากหลายวิธี เช่น การสร้างคุณค่าด้านผลิตภัณฑ์ (Product Value) การสร้างคุณค่าด้านบริการ (Service Value) การสร้างคุณค่าด้านบุคลากร (Personnel Value) และการสร้างคุณค่าด้านภาพลักษณ์ (Image Value) การสร้างมูลค่าเพิ่มด้านผลิตภัณฑ์ ส่วนใหญ่เป็นการปรับวิธีการผลิต กระบวนการผลิตเพื่อให้ได้สินค้าที่มีความน่าสนใจมากขึ้น (Serirat, 1999) เช่น การสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าผ้าฝ้ายทอโดยการใช้กรรมวิธีการย้อมสีเป็นสีครามและเป็นสีธรรมชาติให้กับผ้าทอในจังหวัดสกลนคร เพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายย้อมครามให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดสกลนคร และจัดทำแผนกลยุทธ์การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดสกลนคร พบว่า การสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าผ้าฝ้ายย้อม การสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการนำบรรจุภัณฑ์มาใช้สำหรับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมทอจะทำให้ผู้บริโภคผ้าทอมีความพอใจมากยิ่งขึ้น ทำให้อยอดขายมากขึ้น (Sukhawattanakun et al., 2007) **การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายหมักโคลน** การย้อมสีธรรมชาติ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (Kotsaeng and Namtaku, 2013) กรณีศึกษาบ้านหนองน้อย ตำบลสงเปลือย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ (Senatham and Meebamrung, 2016) และ ผ้าหมักโคลน บ้านนาต้นจั่นของจังหวัดสุโขทัย เป็นผ้าทอเส้นใยธรรมชาติ และย้อมสีธรรมชาติ สีที่ได้มาจากการสกัดโดยใช้เปลือกไม้ไปแช่น้ำให้เปลือกไม้คลายสีออกมาแล้วนำไปต้มสกัดเอาน้ำสี พบว่า ความต้องการลูกค้าสูงขึ้น เพราะนุ่ม เบา แห้งเร็ว สีธรรมชาติ ส่วนผ้าฝ้ายย้อมครามของจังหวัดมหาสารคาม เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการนำเส้นฝ้ายย้อมสีธรรมชาติสีอื่นๆ มาทอผสมกับเส้นฝ้ายย้อมคราม การแปรรูปผ้าฝ้ายย้อมครามให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ การปรับปรุงบรรจุภัณฑ์การออกแบบ ตกแต่งบูธแสดงสินค้า เป็นต้น (Sukhawattanakun, 2010; Maniratanarungroad, 2012) การพัฒนาผลิตภัณฑ์

เคหะสิ่งทอจากผ้าปักชาวเขาเผ่าม้ง จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอจากผ้าปักของชาวเขาเผ่าม้ง จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้เพิ่มมูลค่าให้กับผ้าปักของชาวม้ง พัฒนามาเป็นผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอ เช่น ผ้าปูโต๊ะ ปลอกหมอน ผ้าปูเตียง เป็นต้น (Tangchanton et al., 2013) การพัฒนาผ้าคลุมไหล่จากผ้าทอมือกะเหรี่ยง โดยศึกษาจากหมู่บ้านกะเหรี่ยง ตะเพินคี อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้พัฒนาตลาดขายขึ้นมาจากผ้าทอกะเหรี่ยง เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ (Kaemane, 2012) นอกจากนี้ Chaiwan et al. (2012) ได้ทำการวิจัย ศึกษา การเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์สิ่งทอพื้นบ้านโดยใช้เส้นใยไหมออร์แกนิก เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้กับครอบครัวและชุมชน โดยผลิตเป็นผลิตภัณฑ์กลุ่มเสื้อผ้าสำเร็จรูป หัตถสิ่งทอ เครื่องสำอาง เคหะสิ่งทอ เป็นต้น การสร้างมูลค่าเพิ่มป่านศรนารายณ์ (Perapatchara, 2015) เป็นต้น

นอกจากนี้ Jaichobsantia (2009) ได้ทำการศึกษาการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่มีต้นทุนต่ำสำหรับใช้กับผ้าไหมทอมือในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า การใช้วัตถุดิบธรรมชาติ ได้แก่ กาบหมาก เศษด้ายดิบ เศษผ้าไหม เศษผ้าไหมเชือกจากเส้นใยพืช ไม้ไผ่ และกระดาษ สามารถนำมาทำเป็นบรรจุภัณฑ์สำหรับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมทอได้ และสามารถนำมาทำเป็นบรรจุภัณฑ์ได้ทั้ง 3 แบบคือ แบบถุงหิ้ว แบบม้วนและแบบกล่อง แต่แบบที่ผู้บริโภคนิยมมากที่สุด คือแบบถุงหิ้ว ซึ่งมีความสะดวกและสวยงาม นอกจากนั้น มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับ การจัดการโซ่อุปทานของการผลิตผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ ได้แก่ งานวิจัยของ Maniratanarungroad (2012) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการโซ่อุปทานของสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ประเภทผ้าไหม โดยศึกษากระบวนการวางแผน การจัดหา การผลิต การส่งมอบและการส่งคืนกลับของสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ประเภทผ้าไหมทอมือและเสนอแนะในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของผู้ประกอบการ และแนวทางการพัฒนาโซ่อุปทานของสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ประเภทผ้าไหมทอมือของกลุ่มอาชีพผ้าไหมทอมือในเขตพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา พบว่า กลุ่มอาชีพมีการวางแผน มีการจัดซื้อวัตถุดิบด้วยเงินสดจากผู้จำหน่ายภายในท้องถิ่น มีการบริการโดยอาสาสมัครและส่งตัวแทนไปร่วมงานแสดงสินค้ากับภาครัฐ อย่างไรก็ตาม กลุ่มอาชีพผ้าไหมทอมือไม่มีการส่งคืนวัตถุดิบให้ผู้จำหน่ายและมีการรับคืน

ผ้าไหมจากลูกค้าน้อยมาก ส่วนข้อเสนอแนะ คือ กลุ่มอาชีพควรมีการวางแผนการจัดซื้อวัตถุดิบ แผนการผลิต และกำหนดเป้าหมายในการดำเนินงาน พร้อมทั้งจัดบันทึกข้อมูลผลการดำเนินงาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงประสิทธิภาพในการดำเนินงานของตนและภาครัฐควรส่งเสริมให้มีการฝึกอาชีพทอผ้าไหมแก่เยาวชน เพื่อแก้ปัญหาขาดแคลนแรงงาน แม้ว่าผลิตภัณฑ์ผ้าทอเป็นสิ่งที่มีความค่าสูง เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน แต่นับวันจะหมดไปหากไม่ได้มีการถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นไปให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ Chetrakan et al. (2009) ได้ทำการศึกษาถึง แนวทางการเรียนรู้ความเป็นเลิศของการพัฒนาอาชีพทอผ้าไหมตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ให้ข้อเสนอว่า การสร้างความตระหนักและเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหม จากการศึกษาการถ่ายทอดความรู้พบ ปัญหาที่น่าวิตกคือ พ่อแม่ไม่มีโอกาสถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอาชีพทอผ้าไหมในลักษณะการต่อยอดความรู้ สืบเนื่องจากโอกาสทางการศึกษาที่ขยายตัวมากขึ้น เมื่อลูกหลานสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานจากโรงเรียนในหมู่บ้านแล้วจะเดินทางไปศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นในกรุงเทพฯ หรือจังหวัดที่ห่างไกล โอกาสที่จะกลับบ้านของตนเองน้อย หลายคนจึงยึดอาชีพในสาขาที่เรียนจากมหาวิทยาลัย และเข้าทำงานในหน่วยงานของรัฐและเอกชน พ่อแม่จึงไม่มีโอกาสถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอาชีพทอผ้าไหม ดังนั้นพ่อแม่ที่อยู่ที่บ้าน ครูสอนนักเรียนอยู่ในโรงเรียน จึงต้องร่วมกันในการสร้างความตระหนักให้กับลูก เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะอาชีพการทอผ้าไหมที่พ่อแม่ได้รับการสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ ให้คงอยู่ต่อไปตราบนานเท่านาน การถ่ายทอดความรู้สามารถใช้ผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อวีซีดี Ubonsawat and Saisen (2008) ได้ทำการผลิตสื่อวีซีดี เรื่องการออกแบบและพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอจากผ้าไหมสุรินทร์ และใช้ในการถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มชาวบ้าน โดยสุ่มตัวอย่างชาวบ้าน จำนวน 15 คน ผลงานวิจัยนี้พบว่า สื่อวีซีดีประกอบการฝึกอบรมเรื่องการออกแบบ และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอจากผ้าไหมสุรินทร์ มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดและความพึงพอใจของผู้เข้าฝึกอบรมที่มีต่อสื่อวีซีดีนี้ อยู่ในระดับมาก

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยดังกล่าวข้างต้นยังไม่มีงานวิจัยไหนที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับภาพลักษณ์ของผ้าไทยโบราณ ซึ่งเอกลักษณ์ของผ้าทอลาย

โบราณ ตลอดจนการสื่อความหมายของลวดลายผ้าไทยโบราณที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นว่ามีความหมาย หรือมีที่มาจากอะไร เพื่อที่จะได้อนุรักษ์ศิลปะบนลายผ้าให้กับคนรุ่นต่อไป โดยการจัดทำเป็นฐานข้อมูลของลวดลายผ้าไทยลายโบราณ ทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างกลุ่มทอผ้าบ้านภูผักไข่ ตำบลหินสว อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์ และทำการสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าทอลายโบราณ สู่เชิงพาณิชย์

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเริ่มจากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างมูลค่าเพิ่ม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และกำหนดเป็นประเด็นคำถามในการวิจัยที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ โดยการวิจัยได้ทำการสืบค้น และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ความเป็นมาของลวดลายผ้าทอของกลุ่มฯ จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในชุมชน และสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ที่ใช้เพื่อค้นหาเอกลักษณ์และการสื่อความหมายของลวดลายผ้าไทยโบราณ และเพื่อศึกษาการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าลายโบราณของกลุ่มทอผ้าบ้านภูผักไข่ ตำบลหินสว อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 25 ครัวเรือน (Lom Kao District, 2014)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ ข้อที่ 1 การค้นหาเอกลักษณ์ของลวดลายผ้าไทยโบราณ

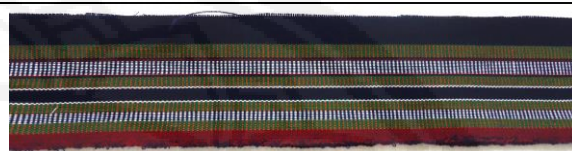
ผลงานวิจัยนี้ พบว่า จากข้อมูลทั่วไปของกลุ่มประชากรพบว่า กลุ่มทอผ้าบ้านภูผักไข่เป็นเพศหญิงมีอายุเกินกว่า 55 ปีขึ้นไป มีอาชีพทำการเกษตรและมีอาชีพทอผ้า มีระดับการศึกษาส่วนใหญ่เพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เท่านั้น ร้อยละ 80 มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกมากกว่า 10 ปี มีรายได้ต่อเดือนร้อยละ 84 มีรายได้ต่ำกว่าเดือนละ 5 พันบาท อย่างน้อยมีสมาชิกในบ้านที่สามารถทอผ้าได้เป็นผืนจำนวน 1 คน ถึงร้อยละ 96

สำหรับ ลักษณะผ้าทอลายโบราณของกลุ่มบ้านภูผักไซ่นั้น เป็นผ้าทอไทหล่ม เรียกว่า ผ้าชิ้นหัวแดงตีนก่าน มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ประกอบด้วย หัวชิ้นเป็นผ้ามัดย้อมสีแดงกว้างประมาณ 5-6 นิ้ว ใช้เป็นส่วนต่อระหว่างตัวชิ้น ซึ่งมีหน้าแคบ หัวชิ้นใช้สำหรับมัดเอว และคาดเข็มขัด นิยมใช้สีแดงมัดย้อมด้วยด้วยสีชาเป็นลายวงกลมหรือสี่เหลี่ยม จินตนาการจากลายดอกไม้ คั่นด้วยลายคั่นเป็นระยะๆ ตามแนวนอนเป็นระยะ ส่วนตีนชิ้น เป็นแถบผ้า

กว้างประมาณ 1.5-2 นิ้ว ทำการทอจากผ้าฝ้ายย้อมสีดำเป็นพื้น มีลายขีดสีขาว แดง น้ำเงิน เป็นทางตามแนวขวางยาวตลอด จะหนากว่าส่วนหัวชิ้น เพราะ ผ้าทอชิ้น เนื่องจากอุปกรณ์การทอผ้า คือ ฟืมทอผ้าสั้น ทำให้ทอผ้าได้สั้น จึงต้องมีการนำส่วนหัวและส่วนตีนมาต่อ จึงจะสามารถนำไปนุ่งใส่ได้ตามปกติ ดูรูปประกอบ ที่ 4-5 ประกอบ (L. Kaewliam, interviewed, July 21, 2015)

รูปที่ 4 แสดงภาพหัวชิ้นของผ้าทอลายโบราณบ้านภูผักไซ
ที่มา: นางอัมพร พันธธากุล 2558

รูปที่ 5 แสดงตีนชิ้น ของผ้าทอลายโบราณบ้านภูผักไซ
ที่มา: นางอัมพร พันธธากุล 2558

ส่วนตัวชิ้น มีขนาดความกว้างประมาณ 96 ซม.ต่อผืนในอดีตทอด้วยเส้นไหมแท้ มีการเลี้ยงไหมเอง แต่ในปัจจุบันนิยมใช้เส้นไหมประดิษฐ์ การทอผ้าเป็นแบบมัดหมี่ ใช้สีพื้นเป็นสีธรรมชาติ เช่น สีดำ น้ำตาล ม่วงแก่ เทา ในอดีตใช้สี

ธรรมชาติ ปัจจุบันใช้สีเคมี ซึ่งทำให้สีสดกว่าสีธรรมชาติ และสีก ส่วนลวดลายที่ปรากฏบนผ้าส่วนใหญ่เป็นลายขนาดเล็กสลับกันตามแนวตั้งเห็นในระยะไกลจะเป็นริ้วๆ ไม่กว้างนักสลับกันไปตลอดผืน รูปที่ 6

รูปที่ 6 แสดง ตัวชิ้นของผ้าทอลายโบราณบ้านภูผักไซ
ที่มา: นางสาวคำ ทองยอด 2558

รูปที่ 7 ผ้าทอมัดหมี่ลายหมี่ครีว
ที่มา: นางสาวคำ ทองยอด 2558

ลวดลายบนตัวชิ้น งานวิจัย พบว่า ความโดดเด่นหรือความเป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอลายโบราณนี้ มีทั้งหมด 12 ลาย ในผืนเดียวกัน ได้แก่ ลายนาถ ลายหงษ์ ลายกระจับ (เดี่ยว/คู่) ลายตุ้ม ลายขอ ลายหอประสาท ลายเอี้ยว ลายขาเป๋ ลายเพี้ย (คว่ำ/หงาย) ลายคั่น ลายดอกแก้ว ลายดอกผักแว่น เรียกว่า ผ้ามัดหมี่ลายหมี่ครีว ที่มาของแต่ละลายมาจาก 2 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มลายผ้าทอในยุคต้นที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป เป็นลวดลายที่เกิดจากการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ได้แก่ ลายมัดจับหรือลายหมักจับ ภาษาถิ่นมัดจับ คือ สัญลักษณ์ของความมั่นคงในจิตใจ ลายมัดจับมีเดี่ยวและคู่ ซึ่งมัดจับคู่หมายถึง การมีชีวิตคู่ เคียงคู่กันยืนนาน ลายหงส์ เป็นสัตว์ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญประดับอยู่บนหลังคาโบสถ์คู่กับสัญลักษณ์นาค หมายถึง

การแสดงถึงความสง่า สวยงาม ลายนาถ พญานาค ความเชื่อของชาวไทหล่ม เป็นเจ้าแห่งงูทั้งหลายที่นำความอุดมสมบูรณ์มาให้ชาวโลก เป็นผู้กำหนดฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล ลายเพี้ยคว่ำ/หงาย เพี้ยองศาถิ่น หมายถึง ครึ่ง หมายถึง สิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน ถ้วยมีลักษณะหงายพร้อมใช้ ลายขาเป๋ จินตนาการมาจาก เครื่องมือของชาวบ้านที่ใช้ในการทอผ้า คือ ขาเป๋ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการกวักด้าย หรือกรอตัว จึงประดิษฐ์เป็นลายที่จินตนาการมาจากเครื่องมือที่ใช้ในการกวักด้าย ลายขอ จินตนาการมาจากเครื่องมือที่ใช้สำหรับยึดหรือเกาะเกี่ยวสิ่งต่างๆ เช่น ขอ หรือตะขอ เป็นสัญลักษณ์ของการเชื่อมโยง เกาะเกี่ยวกันในหมู่พวก ลายหอประสาท จินตนาการมาจากหอประสาท พระราชวังของกษัตริย์ หมายถึง ความมั่งคั่ง

หากได้ทอลายนี้เป็นมงคลชีวิตถึงความมั่งคั่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ลายราชนาวี เป็นลายตารางสี่เหลี่ยมเล็กๆ ทอ ยกดอกทั้งผืน ใช้เป็นผ้าของชนชั้นสูงที่มียศถาบรรดาศักดิ์ ลายคัน เป็นลายเส้นตรงธรรมดาใช้สำหรับแบ่ง หรือคั่น ลวดลายบนผืนผ้าไม่ให้ลวดลายปะปนกันและทำให้แยก ลวดลายได้ชัดเจนขึ้น ลายตุ้ม จินตนาการจากตุ้มดอกไม้ หรือพุ่มที่มีการเกาะเกี่ยวกันเป็นพุ่มหรือตุ้ม หมายถึง การมีชีวิตคู่จะต้องมีการทะนุถนอม การโอบอ้อมอารี การโอบอุ้ม ซึ่งกันและกัน ลายเอี้ยว จินตนาการมาจากการเลี้ยวหรือ ลอดเลี้ยว หรือคดเคี้ยวไปมา จากลักษณะของการเลี้ยวหรือ เอี้ยวไปมาตามทางเดินของชาวบ้านที่ต้องเดินทางจากบ้าน ไปยังที่นาของตนเอง หมายถึง สะท้อนถึงวิถีชีวิตของคน หล่มเก่าที่มีเส้นทางที่คดเคี้ยวเลี้ยวลวด ส่วน ลายมุก ลาย กล่อม และลายทิว เป็นลายเล็กๆ ทั้งผืน ไม่ได้สื่อความหมาย อะไร นอกจากความสวยงาม (C. Buachum, Personal Communication, September 5, 2015) กลุ่มลายผ้าทอ ในยุคกลางที่มีอายุประมาณ 50 ปีลงมา เป็นลวดลายที่มาจากความทรงจำในวัยเด็กของผู้ทอผ้า มีการจินตนาการ อาจมีการสร้างสรรค์ ดัดแปลงให้เหมาะกับยุคสมัย ได้แก่ ลายมัดจับ หรือลายหมักจับ ลายกระเช้าดอกไม้ ลายดอก

แก้ว ได้แนวคิดมาจากดอกแก้วเป็นดอกสีขาว ขนาดเล็ก มีกลิ่นหอมแสดงถึง ความหอม ความงาม ความละเอียดอ่อน เป็นสัญลักษณ์แห่งความดี ส่วน ลายขาเป๋ ลายขอ ลาย ราชนาวี ลายมุก ลายเอี้ยว ลายตุ้ม ลายหน้าต่าง ได้อธิบาย ในเบื้องต้นแล้ว (C. Buachum, Personal Communication, September 5, 2015; S. Thongyod, interviewed, July 7, 2015; S. Khamsa, interviewed, July 7, 2015)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าของกลุ่มทอผ้าบ้านภูผักไซ้

ผลการวิจัยนี้ พบว่า แนวทางในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าทอลายโบราณ 5 แนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1: ปรับลดจำนวนลวดลายบนผืนผ้า จากปัจจุบัน 12 ลาย ได้แก่ ลายหมากจับ (หรือลายกระจับ หรือลายมัดจับ) เตี้ยว/คู่ ลายตุ้ม ลายนาค ลายเพ็ญ ถ้วย (คว่ำ/หงาย) ลายหอประสาท ลายดอกแก้ว ลาย เครื่องะเขือ ลายขอ ลายเอี้ยว (หรือ ลายเอี้ยววิ หรือ หลายสายน้ำ) ลายคัน ลายหงส์ ลายดอกผักแว่น ให้เหลือ ประมาณ 3, 5, 7 และ 10 ลาย บนผ้าผืนเดียวกัน โดย เลือกลายที่เด่น และได้ทำการทดลองทอตั้งรูป

รูปที่ 8 กรณี 3 ลาย ได้แก่ ลายหอประสาท ลายขอ ลายคัน
ที่มา : นางไทรงาม คำสา อายุ 48 ปี
หมู่ 7 บ้านภูผักไซ้ ตำบลหินส้าว อำเภอหล่มเก่า เพชรบูรณ์

รูปที่ 9 กรณี 5 ลาย ได้แก่ ลายหมากจับ ลายตุ้ม ลายขาเป๋
ลายดอกแก้ว ลายเอี้ยว
ที่มา: นางสาวคำ ทองยอด อายุ 59 ปี
หมู่ 7 บ้านภูผักไซ้ ตำบลหินส้าว อำเภอหล่มเก่า เพชรบูรณ์

รูปที่ 10 กรณี 7 ลาย ได้แก่ ลายหอประสาท ลายตุ้ม ลายเพ็ญ
(คว่ำ หงาย) ลายกระจับ ลายเอี้ยว ลายขอ ลายนาค
ที่มา: นางสาวคำ ทองยอด อายุ 59 ปี
หมู่ 7 บ้านภูผักไซ้ ตำบลหินส้าว อำเภอหล่มเก่า เพชรบูรณ์

รูปที่ 11 กรณี 10 ลาย ได้แก่ ลายนาค ลายหงส์ ลายกระจับ
ลายหอประสาท ลายขาเป๋ ลายเพ็ญคว่ำ- หงาย ลายตุ้ม
ลายขอ ลายเอี้ยว ลายคัน
ที่มา: นางสาวคำ ทองยอด อายุ 59 ปี
หมู่ 7 บ้านภูผักไซ้ ตำบลหินส้าว อำเภอหล่มเก่า เพชรบูรณ์

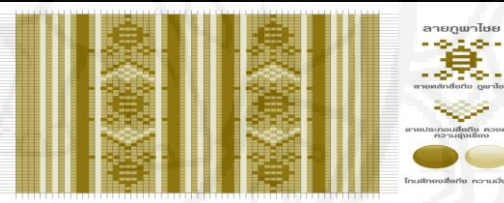
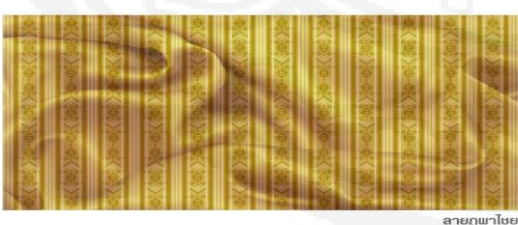
หลังทดสอบตลาด พบว่า ผ้าทอไม่มีจุดเด่นไม่ว่าจะทำการปรับลดลายลง ก็ยังดูเหมือน ๆ กัน

แนวทางที่ 2: ปรับวิธีการผลิตจากการใช้วัตถุดิบเดิม คือ เส้นไหมประดิษฐ์ มาเป็นเส้นไหม หรือเส้นใยฝ้ายเหมือนในอดีตอีกครั้ง และปรับเปลี่ยนการย้อมจากสีสังเคราะห์เป็นสีธรรมชาติ แต่ยังคงจำนวน 12 ลายเท่าเดิมในการทอผ้า 1 ผืน เพื่อสร้างความนิยมให้กับผ้าทอโบราณที่กำลังถูกกลืนกลับมาได้รับความนิยมอีกครั้งหนึ่ง แต่วิธีนี้มีความยุ่งยากมาก มีต้นทุนสูง จึงไม่เป็นที่นิยมของผู้ผลิตเท่าใดนัก

แนวทางที่ 3: พัฒนาลายเดี่ยวให้เป็นลายใหม่ โดยเลือกลายที่เป็นจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าบ้านภูผักไซ้ โดยทำการคัดเลือกจากลวดลายทั้งหมดจำนวน 12 ลาย ได้เพียง 2 ลาย คือ ลายดอกผักแว่น และลายหอปราสาท เป็นลายดั้งเดิม จึงได้นำมาพัฒนาเป็นลายใหม่ให้กับตัวผลิตภัณฑ์ และเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ใหม่ของกลุ่มทอผ้า คือ

1. ลายภูผาไชย พัฒนามาจากลายหอปราสาท หมายถึง ราชวัง เมือง ที่แสดงถึงความมั่งคั่ง ชาวบ้านเชื่อว่าปราสาทเป็นที่ที่ผู้มีบุญ เช่น พระเจ้าแผ่นดิน และพระสงฆ์อาศัยอยู่

ชาวบ้านทอลายหอปราสาท เพราะเชื่อว่าจะทำให้ได้รับส่วนบุญส่วนกุศลที่ติดตัวติดชีวิต ประกอบบ้านภูผักไซ้มีพระธาตุภูผักไซ้หรือพระธาตุภูผาชัยสวรรค์ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน พระธาตุนี้ได้สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2499 จากนิมิตของพระอาจารย์กุล จิตโต พระธาตุมีลักษณะเป็นเจดีย์ฐานทรงสี่เหลี่ยมเป็นศิลปะแบบล้านนาสูง 5.5 เมตร ฐานสี่เหลี่ยมกว้างด้านละ 2.5 เมตร สร้างด้วยอิฐโอบปูนปิดแผ่นทองเหลืองบุรอบฐานลงรักปิดทองบริเวณยอดเจดีย์ตั้งบนภูเขาที่มีสีทองสามารถมองเห็นแต่ไกล ทุกวันขึ้นสิบห้าค่ำชาวบ้านจะขึ้นมาทำบุญและปฏิบัติธรรม ในเดือน 11 ชาวบ้านจะร่วมประเพณีงานบุญข้าวทิพย์ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวบ้านจะร่วมกันนำเอาข้าวของต่าง ๆ มาร่วมทำบุญ และแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมืองดั้งเดิม (K. Jitto, interviewed, February 8, 2016) ดังนั้น จึงได้นำเอาลายหอปราสาทซึ่งมีที่มาจากพระธาตุภูผาชัยสวรรค์หรือพระธาตุภูผักไซ้ที่เป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้านและเป็นชื่อของหมู่บ้านมาเป็นสัญลักษณ์และพัฒนาให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าพัฒนาให้เป็นลายใหม่ และให้ชื่อว่า ลายภูผาไชย ดุรูปที่ 12-15 ประกอบ

รูปที่ 12 แสดงลายหอปราสาทเดิม	รูปที่ 13 แสดงการออกแบบลายภูผาไชย ที่มา: ออกแบบโดย อาจารย์ดนัย เรียบสกุล คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
รูปที่ 14 แสดงผ้าทอลายภูผาไชย	รูปที่ 15 ผ้าทอมัดหมี่ลายภูผาไชย ที่มา: ผู้ทอผ้า นางสาวคำ ทองยอด อายุ 59 ปี วันที่ทอสำเร็จ 7 พฤษภาคม 2559

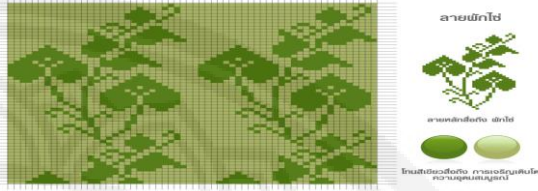
เมื่อนำมาทอด้วยเส้นไหมที่ใช้สีทองจะทำให้ผ้าทอมีความงดงามและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของบ้านภูผักไซ้

2. ลายดอกผักไซ้ พัฒนามาจากลายดอกผักแว่น ซึ่งเป็นลวดลายที่กลุ่มมีความถนัด ได้รับรางวัลในการประกวดการคิดสรรผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาชุมชน ลายผักแว่น

เป็นลายเก่าที่เลียนแบบลักษณะของดอกไม้ มีแปดกลีบ เป็นพืชที่อยู่ตามชายฝั่งลำน้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง ผักแว่น เกิดง่ายเป็นพืชที่ชาวบ้านได้สัมผัสอยู่ทุกวัน จึงเกิดความคิดที่จะสร้างงานทางด้านลายของผ้าจึงได้นำเอาดอกผักแว่นหรือผักแว่นนั้นมามัดหมี่และผ้าซิดได้ทั้งนี้ เพราะลักษณะของดอกผักแว่นเป็นดอกเล็ก ๆ สวยงาม เกิดเป็นกลุ่มและ

โตเร็ว ดังนั้น พัฒนาลายผักแว่นให้เป็นลายผักไข่ ซึ่งเป็นชื่อของหมู่บ้าน ผักไข่นั้น มีความหมาย ความเชื่อของชาวบ้าน เชื่อว่าถ้าใครสามารถมัดลายได้ก็จะเป็นคนที่มีความสามัคคี มีความเอื้อเฟื้อ มีความประณีตละเอียดอ่อนตาม และมีความเจริญก้าวหน้าพัฒนาลายดอกผักแว่นขึ้นมาใหม่ ใช้ชื่อใหม่ว่า ลายผักไข่ รูปที่ 16-19 ประกอบ

รูปที่ 16 แสดงลายดอกผักแว่น	รูปที่ 17 แสดงการออกแบบลายผักไข่ หมายเหตุ: ออกแบบโดย อาจารย์ดน้อย เรียบสกุล คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
รูปที่ 18 แสดงผ้าลายผักไข่	รูปที่ 19: ผ้าทอมัดหมี่ลายผักไข่ ที่มา: เจ้าของผ้าทอ: คุณยายวง แก้วต้อย อายุ 67 ปี วันที่ทอสำเร็จ 7 พฤษภาคม 2559 ลายบนผ้า ได้แก่ ลายเอื้องคลองดำ ลายซ้ออ้อย ลายเอื้องคลองขาว ลายหงษ์ ลายนาค ลายหมากจับ ลายเฟื้องคว่า-หงาย ลายเอื้องคลองแดง ลายซอ ลายเอื้องมะเขือเครือ ลายตุ้มดอกแก้ว ลายนาคใหญ่

แนวทางที่ 4: สร้างผลิตภัณฑ์ใหม่จากผ้าลายโบราณที่ได้พัฒนาขึ้นมาใหม่ จากการสอบถามผู้บริโภคในการสร้างผลิตภัณฑ์ที่ใช้ผ้าทอลายโบราณมาผลิตเป็นผ้าคลุมไหล่ กระเป๋าสตรี หมวก ผ้าปูโต๊ะ หมอนอิง ผ้าม่าน เป็นต้น จึงได้นำเอาลายที่ได้จากการพัฒนา คือ ลายภูผาไชยและลาย

ผักไข่ มาทำการสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญทำการออกแบบผลิตภัณฑ์โดยใช้ลายผ้าที่ได้จากการพัฒนาเป็นลวดลายบนผลิตภัณฑ์ในเบื้องต้นจะใช้กับ โซฟา หมอนอิง หรือ กระเป๋าใส่ไอแพด ดังตัวอย่างข้างล่างนี้

รูปที่ 20 แสดงผลิตภัณฑ์ที่ใช้ผ้าทอลายภูผาไชย และลายผักไข่

ที่มา: ออกแบบผลิตภัณฑ์โดย อาจารย์ดนัย เรียบสกุล คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

แนวทางที่ 5: สร้างภาพลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าทอ เพื่อให้ผู้บริโภคได้จดจำ โดยการสร้างตราสัญลักษณ์ (โลโก้) ให้กับกลุ่มทอผ้าบ้านภูผักไข่ ได้สร้างตราสัญลักษณ์ให้กับกลุ่มทอผ้าบ้านภูผักไข่ เพื่อใช้ในการขายสินค้าของกลุ่มผ้าทอ โดยตราสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นมานั้น ได้นำเอกลักษณ์ของหมู่บ้านภูผักไข่ คือ พระธาตุภูผาไชยสวรรค์ ซึ่งเป็น

พระธาตุที่มีลักษณะองค์พระธาตุเป็นเจดีย์ฐานทรงสี่เหลี่ยม ศิลปะแบบล้านนา สร้างด้วยอิฐโบราณ ปิดแผ่นทองเหลือง บูรอบฐาน ลงรักปิดทองบริเวณยอดเจดีย์ ตั้งอยู่บนภูเขา สีสองลูกปลั่ง สามารถมองเห็นได้แต่ไกล ซึ่งเป็นพระธาตุแห่งเดียวที่ชาวบ้านนับถือ และผักไข่ ซึ่งเป็นชื่อของหมู่บ้านนี้ คือ หมู่บ้านภูผักไข่

รูปที่ 21 แสดงแบบโลโก้ของกลุ่มทอผ้าบ้านภูผักไข่

ที่มา: ผู้ออกแบบโลโก้ คุณวิฑิตา สนศิริ, คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร, 2559

หลังจากได้ทดลองสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวทางที่ได้กล่าวมาทั้งหมด ได้ทำการวิเคราะห์ทางเลือกทั้ง 5 พบว่าแต่ละทางเลือกมีทั้งข้อดีและข้อเสีย (พิจารณาจากตารางที่ 1 ประกอบ) ทางเลือกของแนวทางที่ 3 และ 4 มีความเหมาะสมที่สุดกับกลุ่ม คือ การพัฒนาลายใหม่และพัฒนา

ให้เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ให้กับกลุ่มทอผ้า ซึ่งลายใหม่ที่ได้พัฒนาขึ้นมาอยู่บนพื้นฐานของลายเดิมและสร้างให้เป็นเอกลักษณ์ของลายผ้าที่มีเฉพาะพื้นที่ คือ ลายภูผาไชยและลายผักไข่ซึ่งทั้ง 2 ลายนี้ จะเป็นการสร้างอัตลักษณ์เฉพาะให้กับกลุ่มต่อไปในอนาคต

ตารางที่ 1 สรุปการเปรียบเทียบข้อดี-ข้อเสีย การสร้างมูลค่าเพิ่มในแนวทางต่าง ๆ

แนวทาง	กิจกรรม	ข้อดี	ข้อเสีย
1	ปรับลดจำนวนลาย	ทอได้เร็วขึ้น	ไม่มีความโดดเด่นของลาย
2	ปรับวิธีการผลิต	ตรงกับความต้องการของสังคม	ต้นทุนสูง ยุ่งยากในการผลิต
3	พัฒนาลายใหม่	มีความเด่น มีเอกลักษณ์เฉพาะ	ยังไม่เป็นที่รู้จัก
4	พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่	มีประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น สินค้ามีเอกลักษณ์เฉพาะ	ต้องหาผู้ผลิตที่ทำการแปรรูปได้
5	สร้างโลโก้ใหม่	ช่วยให้สินค้าเป็นที่จดจำของกลุ่มได้เป็นอย่างดี	เพิ่มต้นทุนในการจัดจำหน่าย

ที่มา: ผู้วิจัย

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

1. การค้นหาเอกลักษณ์และการสื่อความหมายของลวดลายผ้าไทยโบราณ พบว่า ลักษณะของผ้าลายโบราณของกลุ่มบ้านภูผาไซเป็นผ้ามัดหมี่ เรียกว่า ผ้าชิ้นหัวแดง ตีนก้น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ วัตถุประสงค์ในการผลิตใช้ทั้งเส้นด้ายเส้นฝ้ายหรือเส้นไหมมัดด้อม สีที่ใช้ย้อมอดีตเป็นสีธรรมชาติ เช่น สีแดงจากชาด จากคลั่ง สีเหลืองจากแก่นขนุน แต่ปัจจุบันนิยมใช้เป็นสีสังเคราะห์ เนื่องจากหาได้ง่ายและมีราคาถูก แต่มีข้อเสีย คือ สีตก ลวดลายของผ้าลายโบราณนี้นำเอาลายผ้าทอได้แก่ ลายมัดจับหรือลายหมากจับ ลายดอกบัว ลายหงส์ ลายนาคร ลายเพียงควา/หงาย ลายขาเป๋ ลายขอ ลายหอปราสาท ลายราชวัตร ลายคัน ลายตุ้ม ลายเอี้ยว ลายมุก ลายกล่อม ลายทิว มาทำการทอ (C. Buachum, Personal Communication, September 5, 2015) และลวดลายผ้าทอที่ได้จากความทรงจำในวัยเด็กที่นำมาสร้างสรรค์ หรือดัดแปลงให้เหมาะกับยุคสมัยได้แก่ ลายมัดจับ หรือลายหมักจับ ซึ่งความหมายดั้งเดิมเป็นลวดลายมาจากวัวลวดหนามในสมัยสงครามของผู้คนที่อยู่ในภาคอีสาน และบรรพบุรุษของคนเหล่านั้น ได้มีการอพยพมาอยู่เพชรบูรณ์ก็มีการนำเอาลายหมักจับมาด้วย ทำการสร้างสรรคให้เป็นลวดลายบนผ้าทอซึ่งเกิดจากความทรงจำในวัยเด็กของผู้ทอผ้า ลายกระเช้าดอกไม้ ลายดอกแก้ว ลายขาเป๋ ลายขอ ลายราชวัตร ลายมุก ลายเอี้ยว ลายตุ้ม ลายหน้าต่าง เป็นต้น (C. Buachum, Personal Communication, September 5, 2015) ซึ่งลวดลายผ้าของกลุ่มทอผ้าภูผาไซนั้น มีทั้งหมด 12 ลายในผืนเดียวกัน ได้แก่ ลายนาคร ลายหงษ์ ลายหมากจับ (เดี่ยว/คู่) ลายตุ้ม ลายขอ ลายหอปราสาท ลายเอี้ยว ลายขาเป๋ ลายเพียงควา/หงาย ลายคัน ลายดอกแก้ว ลายดอกผักแว่น เรียกว่า ผ้ามัดหมี่ลายหมักควัว ซึ่งไม่มีที่ไหนนอกจากที่นี่แห่งเดียว (ซึ่งลายผ้าที่อื่น เช่น ลายผ้าหมี่ชนบท นั้น มี 5 ลายสำคัญ คือ ลายหมากจับ ลายขอ ลายนาคร ลายดอก

แก้ว และลายขาเป๋ เท่านั้น ส่วน ผ้าลายสาเกตุ นั้น มีลายทั้งสิ้น 4 ลาย ได้แก่ ลายหมากจับ ลายขอ ลายนาคร ลายเอี้ยว เป็นต้น ส่วนผ้าลายขอนารี นั้น มี 3 ลาย คือ ลายขอ ลายคัน และลายเอี้ยว เป็นต้น และผ้าลายแก้วมุกดานั้น มี 3 ลาย คือ ลายนาคร ลายเอี้ยว และลายตุ้ม เป็นต้น

2. การสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าทอลายโบราณ ได้มีการค้นหาและทดสอบถึง 5 แนวทาง พบว่า การปรับลดจำนวนลวดลายบนผืนผ้าลงจากจำนวนทั้งหมด 12 ลาย บนผืนผืนเดียวกัน พัฒนาปรับให้เหลือ ประมาณ 3 ลาย 5 ลาย และ 7 ลาย เพื่อให้มีความสะดวก รวดเร็วในการทอ มีความสวยงาม นั้น แต่ยังไม่โดดเด่น และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เมื่อทดลองผลิตและทดสอบผลิตภัณฑ์แล้วยังไม่โดดเด่นพอ จึงได้ทำการพัฒนาลวดลายใหม่ขึ้นมา โดยเลือกลายที่เป็นจุดเด่นของผลิตภัณฑ์จากจำนวน 12 ลาย ได้ 2 ลาย ได้แก่ ลายดอกผักแว่น และลายหอปราสาท ที่มีความโดดเด่น จึงได้นำมาพัฒนาเป็นลายเดี่ยว เป็นตัวผลิตภัณฑ์ใหม่ของกลุ่มทอผ้า คือ ลายภูผาไซ พัฒนามาจากลายหอปราสาท และลายดอกผักไซ ได้พัฒนามาจากลายดอกผักแว่น นอกจากนั้นยังได้สร้างตราสัญลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าทอ เพื่อใช้ในการสร้างการจดจำสินค้าของผู้บริโภคได้ และเป็นการส่งเสริมการขายสินค้าให้กับกลุ่มผ้าทอฯ โดยตราสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นมานั้น ได้นำเอาพระธาตุภูผาไซสวรรค์ และผักไซเป็นโลโก้ ของกลุ่มทอผ้าฯ ได้มีการทดลองใช้ในการขายสินค้าในงานเทศกาลปีใหม่จำนวน 1,000 ชุด ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี นอกจากนั้น ยังได้พัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าทอโบราณ ให้มีประโยชน์ใช้สอยในรูปแบบต่างๆ เฟอร์นิเจอร์ ที่ใส่ไอแพด เป็นต้น โดยได้ใช้ลายผ้าที่ได้พัฒนาขึ้นมาใหม่ คือ ลายภูผาไซ และลายผักไซออกแบบผลิตภัณฑ์และลวดลายบนผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายมากขึ้น โดยผลิตภัณฑ์จะมีความโดดเด่น และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่

อภิปรายผลการวิจัย

วัฒนธรรมของชาวไทหล่มเป็นสิ่งที่ชุมชนได้ร่วมสร้างขึ้นมา โดยเรียนรู้และสืบทอดเป็นความเจริญก้าวหน้า ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี วัฒนธรรมสอดคล้องกับความหมายที่ Suphab (1982) กล่าวไว้ คือ การแสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง มนุษย์จะคิดสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ วิถีในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้ เทคโนโลยีต่างๆ ในการควบคุมและใช้งานประโยชน์จากธรรมชาติ และ Sawadpanich (1983) ได้นิยามไว้ว่า วัฒนธรรมได้แก่ ผลรวมของลักษณะของกลุ่มชนหรือสังคมหนึ่ง โดยวัฒนธรรมของแต่ละวัฒนธรรมจะมีองค์ประกอบ คือ ความเชื่อทางวัฒนธรรม รูปแบบทางวัฒนธรรม คุณภาพทางวัฒนธรรม Wasi (2000) กล่าวว่า วัฒนธรรมคือ พลังของสังคมทางภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาทางเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม พร้อมๆกัน Dictionaries of Royal Institute (1999) ให้ความหมายของ วัฒนธรรม ไว้ว่า คือ สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ Nanna (2011) ได้กล่าวถึง ทูทางวัฒนธรรม คือ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติซึ่งกรมส่งเสริมวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรมกำหนดไว้ นอกจากนั้น ยังหมายถึงมรดกทางศิลปวัฒนธรรมในรูปแบบของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ภาษาวรรณกรรม เอกสารโบราณ จดหมายเหตุ ศิลปะการแสดง และงานศิลปกรรมต่างๆ ล้วนเป็นทุนทางวัฒนธรรม ที่บรรพบุรุษได้สั่งสม และสร้างสรรค์ไว้จนสืบทอดมาเป็นมรดกวัฒนธรรมให้แก่อนุชนได้นำมาศึกษาเรียนรู้ และซาบซึ้งในสุนทรีย์ แห่งความงามของเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทยอย่างไม่ขาดสาย

การค้นหาเอกลักษณ์และการสื่อความหมายของลวดลายผ้าไทยโบราณ พบว่า ผ้าทอลายโบราณของกลุ่มทอผ้าบ้านภูผากโซมาจากชาวไทหล่ม อ.หล่มเก่า ซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ของจังหวัดเพชรบูรณ์ อพยพมาจากลาวเวียงจันทน์ ทำให้เกิดการผสมผสานทางด้านวัฒนธรรมกับภูมิภาคใกล้เคียง จนเกิดเอกลักษณ์ของตนเองขึ้นมา (Snamchaishkul et al., 2009; Wanlilodom, 1995) การแต่งกายของสตรีเป็นผ้าชิ้นที่ต่อหัวชิ้นด้วยผ้ามัดย้อมสีแดงหรือทอเป็นลายขิดสีแดงต้นชิ้นเป็นลายขวางเล็ก ๆ ตัวชิ้นทอเป็นทางยาวมีลายมัดหมี่หลายลายสลับกัน (Snamchaishkul et al., 2009) ลวดลายและสีของผ้าของชาวไทหล่ม Khositanon (2014)

พบว่า เป็นลวดลายที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณสืบทอดกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง สอดคล้องกับ Chanthachoto (1985) ลวดลายของผ้าที่ชาวไทหล่มนั้นมาจากสิ่งที่พบเห็นใกล้ตัว ธรรมชาติแวดล้อม และจากจินตนาการของบรรพบุรุษทำให้ลวดลายได้มีการพัฒนาไปจากเดิมมาก ส่วนใหญ่ลวดลวดลายมักเป็นลายเรขาคณิตที่ไม่ซับซ้อนนัก เช่น ลายขิด ลายเพ็ญ (หงาย/คว่ำ) ลายขอ ลายดอกแก้ว ลายดอกผักแว่น การทอส่วนใหญ่เป็นแบบมัดหมี่ที่มีลายค่อนข้างเล็กและยากในการทอ (Phetchabun Cultural Center, 1997) ลวดลายที่นิยมทอเป็นลวดลายแบบดั้งเดิมจากบรรพบุรุษและลวดลายที่ประยุกต์จากของดั้งเดิม เช่น ลายขอ ลายปราสาท ลายขาเป๋ และลายประยุกต์หรือดัดแปลงมาจากธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ หรือแมลงต่างๆ ได้แก่ ลายดอกแก้ว เป็นต้น การสร้างสรรค์ลายบนผ้าทอจึงเป็นคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ชุมชนได้สร้างสรรค์ไว้ มีลวดลายเด่น ได้แก่ ลายหอปราสาท ลายขอ ลายหงส์ ลายนาคร ลายเอี้ยว ลายขาเป๋ ลายเพ็ญคว่ำ/หงาย ลายดอกแก้ว ลายตุ้ม ลายหมักจับ ลายคัน จำนวน 12 ลายบนผืนเดียวกัน เรียกว่าลายหมี่ครีวเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว สอดคล้องกับ Rojanapornpipit (2005) ลักษณะเฉพาะตัว (Character of Community) เกิดจากภาพรวมที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบลักษณะทางกายภาพโดยพิจารณาจากองค์ประกอบหลายๆ อย่างประกอบกันที่ทำให้สิ่งนั้นมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากอื่นๆ รวมถึงความต่อเนื่องของการดำรงชีวิตในสังคมที่อยู่ในพื้นที่ เช่น กิจกรรมซึ่งเป็นแผนความเป็นอยู่อย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับ Lynch (2000) ลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นสามารถมองเห็นได้จากองค์ประกอบทางกายภาพที่มีลักษณะเฉพาะ ทางกายภาพ และรูปลักษณ์ โครงสร้างทางกายภาพที่แท้จริง ลักษณะจริงและคุณลักษณะของสุนทรีย์ภาพ

ประเด็นความหมายของลวดลายบนผืนผ้า ได้แก่ ลายมัดจับหรือลายหมักจับ ภาษาถิ่นมัดจับคือสัญลักษณ์ของความมั่นคงในจิตใจ ลายมัดจับมีเดี่ยวและคู่ ซึ่งมัดจับคู่หมายถึง การมีชีวิตคู่ เคียงคู่กันยืนนาน ลายหงส์ เป็นสัตว์ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญประดับอยู่บนหลังคาโบสถ์คู่กับสัญลักษณ์นาคร หมายถึง การแสดงถึงความสง่า สวยงาม ลายนาคร พญานาคความเชื่อของชาวไทหล่ม เป็นเจ้าแห่งภูทั้งหลายที่นำความอุดมสมบูรณ์มาให้ชาวโลก เป็นผู้กำหนดฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล ซึ่งตรงกับความเชื่อของชาวเมือง

มุกดาหาร ที่นำเอาลายนาทอบนผ้าลายแก้วมุกดาด้วยลายเพียงคว่ำ/หงาย เพียง ภาษาถิ่น หมายถึง ครึ่ง หมายถึง สิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน ถ้วยมีลักษณะหงายพร้อมใช้ลายขาเป๋ย จินตนาการมาจาก เครื่องมือของชาวบ้านที่ใช้ในการทอผ้า คือ ขาเป๋ย เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการกวักด้ายหรือกรอตัว จึงประดิษฐ์เป็นลายที่จินตนาการมาจากเครื่องมือที่ใช้ในการกวักด้าย ลายขอ จินตนาการมาจากเครื่องมือที่ใช้สำหรับยัดหรือเกาะเกี่ยวสิ่งต่างๆ เช่น ขอหรือตะขอ เป็นสัญลักษณ์ของการเชื่อมโยง เกาะเกี่ยวกัน ในหมู่บ้าน ลายห่อปราสาท จินตนาการมาจากห่อปราสาทพระราชวังของกษัตริย์ หมายถึง ความมั่งคั่ง หากได้ทอลายนี้เป็นมงคลชีวิตถึงความมั่งคั่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ลายราชวัตร เป็นลายตารางสี่เหลี่ยมเล็กๆ ทอยกดอกทั้งผืน ใช้เป็นผ้าของชนชั้นสูงที่มียศบรรดาศักดิ์ ลายคัน เป็นลายเส้นตรงธรรมดาใช้สำหรับแบ่งหรือคั่นลวดลายบนผืนผ้าไม่ให้ลวดลายปะปนกันและทำให้แยกลวดลายได้ชัดเจนขึ้น ลายตุ้ม จินตนาการจากตุ้มดอกไม้หรือพุ่มที่มีการเกาะเกี่ยวกันเป็นพุ่มหรือตุ้ม หมายถึง การมีชีวิตคู่จะต้องมีการทะนุถนอม การโอบอ้อมอารี การโอบอุ้ม ซึ่งกันและกัน ลายเอี้ยว จินตนาการมาจากเส้นทางการลดเลี้ยวหรือคดเคี้ยวไปมา จากลักษณะของการเลี้ยวหรือเอี้ยวไปตามทางเดินของชาวบ้านที่ต้องเดินทางจากบ้านไปยังที่นาของตนเอง หมายถึง สะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนหล่มเก่าที่มีเส้นทางที่คดเคี้ยวเลี้ยวลด

ประเด็นการสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าทอลายโบราณสู่เชิงพาณิชย์จากการศึกษาการสร้างมูลค่าเพิ่มเน้นการสร้างคุณค่าทางด้านผลิตภัณฑ์ (Product Value) พบว่า มี 5 แนวทาง คือ 1) ปรับลดจำนวนลวดลายบนผืนผ้า จากเดิมให้เหลือ 3 ลาย 5 ลาย และ 7 ลาย บนผ้าผืนเดียวกัน เพื่อให้มีความสะดวก รวดเร็วในการทอ 2) ปรับวิธีการผลิตจากวัตถุดิบเดิม ด้วยผ้าทอที่ใช้สีสังเคราะห์เป็นผ้าฝ้ายหรือไหมใช้สีธรรมชาติ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าทอดั้งเดิม 3) พัฒนาผ้าทอลายเดี่ยวให้เป็นลายใหม่ คือ ลายดอกผักแว่น และลายห่อปราสาท เพื่อนำมาพัฒนาเป็นตัวผลิตภัณฑ์ใหม่ คือลายภูผาไชย เป็นลวดลายที่พัฒนาจากลายห่อปราสาท ลายดอกผักไข่ ได้พัฒนามาจากลายดอกผักแว่น 4) พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่โดยใช้ลายผ้าที่ได้พัฒนาจากลายโบราณเดิม มาทำเป็นหมอนอิงโซฟา ที่ใส่โอแพท เป็นต้น คือ ลายภูผาไชย และลายผักไข่ 5) สร้างโลโก้ให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าทอ เพื่อที่ผู้บริโภคจะได้

จดจำได้ โดยการสร้างตราสัญลักษณ์ (โลโก้) ให้กับกลุ่มทอผ้าบ้านภูผาไข่ได้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและสร้างตราสัญลักษณ์ให้กับกลุ่มทอผ้าบ้านภูผาไข่ เพื่อใช้ในการขายสินค้าของกลุ่มผ้าทอ โดยตราสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นมานั้นได้นำเอาเอกลักษณ์ของหมู่บ้านภูผาไข่ คือ พระธาตุภูผาไชยสวรรค์ ซึ่งเป็นพระธาตุแห่งเดียวที่ชาวบ้านนับถือ และผักไข่ ซึ่งเป็นชื่อของหมู่บ้านนี้ คือ หมู่บ้านภูผาไข่ โดยความหมายของพระธาตุภูผาไชยสวรรค์และผักไข่นั้นเป็นที่เคารพนับถือจากชาวบ้าน

ข้อเสนอแนะ

1. เนื่องจากในปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์ผ้าทอลายโบราณของไทหล่มนั้น บางลวดลายหาได้ยาก และกำลังถูกลืม เพราะไม่มีผู้สืบทอดในรุ่นใหม่ๆ จึงควรมีการสร้างผู้สืบทอดรุ่นใหม่ ๆ ให้มีจิตสำนึกในคุณค่าของผ้าทอไทหล่ม และสามารถทอลวดลายต่างๆ ได้ เช่น ควรมีการจัดทำหลักสูตรให้นักเรียนในพื้นที่ได้เรียนรู้วัฒนธรรมผ้าทอไทหล่ม เรียนรู้การทอผ้าไทหล่ม เพื่อจะได้เป็นกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาผ้าทอไทหล่มต่อไป
2. ควรมีการส่งเสริมการฟื้นฟูการทอผ้าไทหล่มลวดลายโบราณในเชิงอนุรักษ์โดยเชื่อมโยงเครือข่ายของชาวบ้านในจังหวัดมาร่วมมือกันฟื้นฟูอนุรักษ์และสืบทอดลวดลายดั้งเดิมเหล่านั้นต่อไป
3. ในด้านการพัฒนาด้านตัวผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ จากงานวิจัย พบว่า สินค้ามีให้เลือกน้อย และรูปแบบ/รูปทรงไม่ทันสมัยนั้น จึงควรมีการส่งเสริมการพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่ผลิตจากผ้าทอไทหล่ม ให้มีปริมาณเพียงพอและอย่างต่อเนื่อง โดยการสนับสนุนในเรื่องการฝึกอบรมจากหน่วยงานของรัฐ สถาบันการศึกษา รวมทั้งองค์กรเอกชน เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มลูกค้าเป้าหมายมากยิ่งขึ้นอีก ทั้งยังเป็นการสืบสานและอนุรักษ์ผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทหล่ม และสามารถสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้นให้กับชาวไทหล่ม และในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากการทอผ้าทอไทหล่ม และคำนึงถึงความต้องการของกลุ่มลูกค้าเป้าหมายและให้ความสำคัญกับการสื่อความหมายและการคงเอกลักษณ์ของชาวไทหล่มด้วย เพื่อป้องกันปัญหาขัดแย้งและการต่อต้านผลิตภัณฑ์ที่จะเกิดขึ้นจากการใช้ลวดลายและสีสันทัดขัดแย้งกับความเชื่อและการสื่อความหมายของชาวไทหล่ม ควรให้การ

สนับสนุนกลุ่มทอผ้า ให้ได้รับความรู้เพิ่มเติมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด เช่น ด้านการออกแบบลวดลายใหม่ ด้านกลยุทธ์ทางการตลาด ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย เป็นต้น

4. ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย จากผลการวิจัยที่พบว่า กลุ่มลูกค้าเป้าหมายเห็นว่าผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทหล่มส่วนใหญ่มีปัญหาที่สำคัญ คือ สถานที่จำหน่ายอยู่ห่างไกลหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงควรมีการพัฒนาช่องทางการจำหน่าย (Place) ผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทหล่มไปสู่ช่องทางใหม่ใหม่ที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย เช่น งานแสดงสินค้าต่างๆ ในเขตเมืองอินเตอร์เน็ต เป็นต้น

5. รัฐควรมีการให้ความช่วยเหลือทางด้านการตลาดกับทางกลุ่ม เช่น การนำสินค้าออกแสดงในงาน อาทิเช่น งานชนมเงิน งานอัมพรด่าน้ำ งานมะขามหวาน ซึ่งเป็นการจัดโดยหน่วยงานของรัฐ และทำให้เป็นช่องทางในการจำหน่ายสินค้าได้อีกช่องทางหนึ่ง

6. ในด้านราคา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่กลุ่มลูกค้าเป้าหมายใช้ในการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ คือ ประโยชน์ใช้สอยของผลิตภัณฑ์ ดังนั้น ควรเน้นกลุ่มผลิตภัณฑ์ที่ประโยชน์ใช้สอยโดยตรงต่อกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย เช่น หมอนอิง กระเป๋า อุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ และควรหลีกเลี่ยงผลิตภัณฑ์ที่มีความเฉพาะตัวและขึ้นอยู่กับการนิยม เช่น เสื้อผ้า ส่วนในด้านการส่งเสริมการขาย ควรมีการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ผ้าทอไทหล่มไว้อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะข้อมูลตัวอย่างถ้าให้มีรูปแบบเป็นเอกสาร หนังสือ ตำรา อันจะเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และสะดวกต่อการศึกษาต่อไปในอนาคต และเป็นการเผยแพร่ให้ประชาชนได้ทราบถึงคุณค่าของผ้าทอลายโบราณจะได้เกิดการอนุรักษ์ต่อไป

References

- Burinok, S. (2015). *Weaving silk Soil Dokmak Ban Kut-Rang Moo 1 Tambon Kut-Rang Amphoe Kut-Rang Maha Sarakham Province*. Retrieved from http://www.qsds.go.th/silkcotton/k_22.php.
- Campbell, N. C. G., Graham, J. L., Jolibert, A., & Meissner, H. G. (1988). Marketing Negotiations in France, Germany, the United Kingdom, and the United States. *Journal of Marketing*, 52(2), 49–62.
- Chaiwan, T., Chivakidakarn, Y., Tongpan, S., & Saelee, S. (2012). *To increase the value of local textile products using Eli Silk, Science and Technology Research Institute*. Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Chamnongbun, K. (2015). *Khankhornaree Silk Ban Khwao In Chaiphum Province*. Retrieved from <http://pr.prd.go.th/chaiphum>
- Chanthachoto, S. (1985). *A comparative study of the ethical criteria in Buddhist philosophy and the philosophy of Bhagavad Gita*. (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok.
- Chetrakan, S., Kemtong, P., & Tantawutho, V. (2009). *Learning Approach for Development Thai Silk Weaving on the One Tambon One Product in Middle Northeastern Thailand*. Bangkok: National Research Council of Thailand (NRCT).
- Cultural club of Tai Lom, Moon Mang Thakokkae Group. (2015). *The picture of the young Tai lom dressing*. N.P.: n.p.
- de Chematony, L., Riley, F. D., & Harris, F. (1998). Criteria to assess brand success. *Journal of Marketing Management*, 14(7), 765–781.
- Dictionaries of Royal Institute. (1999). *The meaning of culture*. Bangkok: Nanmeebooks.
- Jaichobsantia, S. (2009). *Designing Low-Cost Package for Handwoven silk, Case Study: Silk in Handwoven in Nakhonratchasima Province*. Bangkok: National Research Council of Thailand (NRCT).

- Janchai, D. (2004). *Marketing Strategy: Big fish eat small fish*. Bangkok: SE-Educations.
- Kaemane, P. (2012). *The Development of Shawl from Karen Hand-Woven Fabrics: A Case Study of Tapernkee Karen Village, Wangyaow Subdistrict, Danchang District, Suphanburi Province Faculty of Home Economics*. (Master's thesis). Technology Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Pathum Thani.
- Khositanon, W. (2014). *LomKao City of peace and charm*. Phetchabun: Phetchabun Provincial Administration and Congress, Culture.
- Kotsaeng, N., & Namtaku, K. (2013). Form of developing cotton dyed from natural fermented mud product by community participating process, case study at Ban Nong Noi, Song Pluei Subdistrict, Namom District, Kalasin Province. In P. Ussahawanitchakit (Ed.), *Maharakham University Conference 9th (Research for ASEAN Community), 12-13 September 2013* (pp. 385-397). Maharakham: Maharakham University.
- Leesuwan, W. (2001). *Thai's Fabrics*. Bangkok: Silpakorn University.
- Lom Kao District. (2014). *Data of Hinhow population in Lom Kao district. Phetchaboon province: The Office of Lom Kao District on February, 2014*. Phetchaboon: Lom Kao District.
- Lynch, K. (2000). *The image of the city (Vol. 11), The Relationship between community identity and tourism development in Samphanthawong district, Bangkok*. (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok.
- Maniratanarungroad, C. (2012). *Supply Chain Management of Silk Cloth in One Tambon One Product*. (Master's thesis). School of Social Technology Suranaree University of Technology, Nakhon Ratchasima.
- Nanna, S. (2011). *The investigation and management of sustainable cultural heritage in Amphoe Pai-in in the second world war*. Retrieved from <http://www.rasmishoocongdej.com>
- Na-Thalang, E. (1998). *Wisdom and the learning process of Thailand*. Bangkok: Sukhothai Thammathirat Open University.
- National Cultural Commission. (2015). *Tai National culture educationi*. Bangkok: Khurusapa Lad praw Printing.
- Ngamyang, S. (2015). *Guru of Mudmee in Chonnabot KhonKaen province Interviewed*. Retrieved from http://www.qsds.go.th/silkcotton/k_22.php
- Nilson, B. H., Solomon, A., Björck, L., & Akerström, B. (1992). Protein L from *Peptostreptococcus magnus* binds to the kappa light chain variable domain. *Journal of Biological Chemistry*, 267(4), 2234-2239.
- Ouchin, S., & Chuprayoon S. (2012). *Study on Thai Silk Industry*. Bangkok: the National Research Council.
- Perapatchara, C. (2015). To create added value of sisal in Sisal Village: A project of King Royal Hupkapong. In *2nd International symposium on Local Wisdom and Improving Quality of Life, 30 November-3 December 2015*. Chiang Mai: Rajamangala University of Technology Lanna.
- Phawijit, P. (2005). *World Business Ideas*. Bangkok: The Nation.
- Phengporphab, L. (2015). *The images woven silk Tambon Porphan Muang RoiEd*. Retrieved from <http://pr.prd.go.th/chaiphaphum>

- Phetchabun Cultural Center. (1997). *The survey of fabric cloths and Mudmee in Phetchabun*. Phetchabun: Institutions Phetchabun.
- Phromsiri, P. (2004, January 1). Marketing Strategies for the Age of Change. *Nation Business*, p. 5.
- Praya-Anumanrajchadon. (1972). *Culture*. Bangkok: Bannakan Publisher.
- Rerkyai, L. (2015). *Silk Lai Sakate Roi-ed Province*. Retrieved from <http://pr.prd.go.th/chaiphaphum>
- Rojanapornitip, V. (2005). *The Relationship between community identity and tourism development in Samphanthawong district*. (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok.
- Samerjai, C. (2005). *The Small Business Management*. Bangkok: SE-Education.
- Sawadpanich, K. (1983). *Teenagers with Core Values and Moral System: What you need to know about education*. Bangkok: Department of Education and the Ministry of Education.
- Senatham, S., & Meebamrung, A. (2016). *The cotton dyed with natural dyes*. Bangkok: Industrial Family.
- Serirat, S. (1999). *Principles of Marketing*. Bangkok: Phetjaratsang hangthurakit press.
- Silachot, U. (2015). *Weaving Mudmee lai kawemukda at Ban Nong Bo Ubon Ratchathani Province*. Retrieved from http://www.qsds.go.th/silkcotton/k_22.php
- Singharat, S. (2010). *The Knowledge Management to Develop Community Business Enterprise in Cotton Products, Case study: The Hand Made Cotton Weaving Groups at Donluang Village, Tambon Maerang, Amphur Pasang, Lamphun Province*. Bangkok: National Research Committee (NRC).
- Singhawatt, S. (2015). *Mudmee's Lai Sakate Tambon Chiang Kwan Chiang Khwan District Roi-ed Province*. Retrieved from <http://pr.prd.go.th/chaiphaphum>
- Sirasunthon, P. (2001). *A study of the relationship between rural development and Thai wisdom*. Phitsanulok: Naresuan University.
- Snamchaisikhul, J., Kinoon, C., Uttamaang, S., Boonkiat, K., Busmuang, S., & Hatthamart, A. (2009). *The Development of the Network of State, Private Organization, and Community to Develop the Sweet Tamarind Product Business Body for Self Support in Phetchabun Province* (Research report). Phetchabun: Phetchabun Rajabhat University.
- Sukhawattanakun, K., & Hinthao, J. (2010). OTOP Product Management Case Study: Indigo Cotton Fabric Products of the Member of Samakkee Pattana Subdistrict, Akart Amnuay District, Sakon Nakhon Province. In *Proceeding of 48th Kasetsart University Annual Conference: Economics and Business Administration, 3-5 February 2010*. Bangkok: Kasetsart University, Office of the Higher Education Commission, Ministry of Education, Ministry of Agriculture and Cooperatives, Ministry of Science and Technology.
- Sukhawattanakun, K., Hinthao, J., & Chitkuakul, P. (2007). *Value-added on Indigo Cotton Fabric Products of Sakon Nakhon Province*. Sakon Nakhon: Faculty of Liberal Arts and Management Sciences, Kasetsart University. Chalermphrakiat Sakon Nakhon Province Campus.
- Sukhothai Thammathirat Open University. (2001). *Market factors in the development of new products*. Bangkok: Sukhothai Thammathirat Open University.
- Suphab, S. (1982). *Social and Thai cultural: family values, religious, traditions*. Bangkok: Thailand Watana Panich.

- Suriyong, E. (2010). *Apply of the King's thought "Sufficiency Economy" to Inherit the Local Wisdom in the Field of Handcrafts in Chiang Mai Province*. Chiangmai: Rajaphat Chiangmai University.
- Thanaphonpan, R. (2003). *Cultural capital*. Bangkok: Chiyong Limthongkul Foundation.
- Tangchanton, A., Thitacharee, K., & Soodsang, N. (2013). The Development of Textile Products for Housing from Hill Tribe Hmong Community, Phetchabun Province. *Art and Architecture Journal Naresuan University*, 4(2), 55-67.
- Theepapan, P. (2004). *Marketing Management*. Bangkok: Amon printing.
- Thongprasad, P. (2015). *Interview Chairman of NongKongkeaw silk Group in Chonnabot KhonKaen province*. Retrieved from http://www.qsds.go.th/silkcotton/k_22.php
- Tiphachartyothin, P. (2014). Quality Control: The importance of consistency. *Journal of Productivity world*, 19(110), 91-96.
- Tuanthet, S. (2012). *A Study of Thai Local Wisdom in Native Fabrics Focused on the Ethnic Lao-Khrang in Suphanburi Chainard and Uthaitani*. (Master's thesis). Srinakharinwirot University, Bangkok.
- Ubonsawat, U., & Saisen, P. (2008). *The Production of a VCD on Design and Development of Textile Products from Surin Silk*. Bangkok: Rajamangala University of Technology Phra Nakhon.
- Wankrue, S., & Tungthawonsirikul, C. (1993). *Laos Fabrics: the migration of the cultural fabric of the Mekong River Basin to Chaopraya river*. Bangkok: The Office of the National Culture Commission.
- Wanlilodom, S. (1995). *Laos In Thailand, cultural studies of Thai culture*. Bangkok: Office of the National Culture.
- Wanthana, A. (2006). *Industrial Analysis on silk Production and the Factors that Effect the Supply of silk Thailand*. (Master's thesis). Kasetsart University, Bangkok.
- Wasi, P. (2000). *Quality Culture: Critical Problems in the rural side to survive*. Bangkok: Moo Ban Printing Press.
- Wiphawin, N. (2003). *New product development skills*. Bangkok: SE-Educations.
- Wongthee, S. (2007). *Strategies for Industrial Development woven ancient*. (Master's thesis). Kasetsart University, Bangkok.